

RUSYA VE KAZAKİSTAN ARASINDAKİ MÜTTEFİKLİK İLİŞKİSİNİN SINIRLARI

 Sabir ASKEROĞLU^a

 Emrah KAYA^b

Öz

Rusya ve Kazakistan, aralarında güçlü ilişkiler ve bağlar olan iki müttefik devlettir. İki devletin ilişkilerinin simbiyotik özellik taşıdığı bile iddia edilmekte ve özellikle Rusya, Kazakistan’la ilişkilerinin sınırsız iş birliğine dayandığını düşünmekteydi. Bu düşüncenin iki devletin birbirlerini birçok konuda koşulsuz destekleyeceği beklentisine yol açtığı söylenebilir. Ancak 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, Rusya ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin değişiminde kritik bir rol oynamıştır. Savaşla birlikte Kazakistan da dahil olmak üzere Orta Asya devletleri üzerindeki Rus nüfuzu azalmaya başlamış ve bölge devletleri ile Rusya’nın politikaları arasında farklılık ortaya çıkmıştır. Rusya, Ukrayna Savaşı sırasında Kazakistan’dan destek göreceğini düşünürken bu beklentisi gerçekleşmemiştir. Kazakistan, Rusya’nın Ukrayna müdahalesini desteklememiş ve Rusya’ya uluslararası yaptırımları aşması konusunda yardım etmeyeceğini açıklamıştır. Bu karardan rahatsız olan Rusya, enerji konusundaki uygulamaları ve toprak bütünlüğü söylemleri ile Kazakistan üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır. Bu durum ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Buna karşı Kazakistan, Rusya’yı dengeleyebileceği alternatif ülkelere yönelmiş ve yeni rotaları geliştirmeye çalışmıştır. Kazakistan ile Rusya arasında yaşanan gerginlik, iki devletin çıkarlarının her zaman uyuşmadığını, tarafların çıkar çatışmasına girebildiğini ve müttefiklik ilişkilerinin bir sınırının olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda çalışmada Şubat 2022’de başlayan Ukrayna Savaşı’yla farklı bir evreye giren Kazakistan-Rusya ilişkilerine odaklanılmıştır. Çalışmada iki devlet arasındaki ilişkilerin nasıl bir süreç izlediği analiz edilmektedir. Zira savaş öncesi müttefik ilişkilerine sahip olan devletler, savaşın başlamasının ardından ise ilişkilerini gözden geçirmiştir. Bu süreçte Rusya, Kazakistan’ı kendi çıkarlarına aykırı hareket eden aktör olarak görürken, Kazakistan ise Rusya’yı bir tehdit olarak konumlandırmıştır. İki devlet arasındaki ilişkiler, bir süre sonra normalleşse de taraf arasındaki güvenin kırıldığı ve sınırsız iş birliğinin aslında sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın amacı, 2022 sonrası süreçte yaşanan gelişmelere paralel olarak Kazakistan ile Rusya arasındaki müttefiklik ilişkisinin sınırlarının ne olduğunun belirlenmesidir.

Anahtar kelimeler: Rusya, Kazakistan, müttefik, petrol, yaptırım.

^a Dr., Bağımsız Araştırmacı, Uluslararası İlişkiler, Ankara/Türkiye, sabiraskeroglu@gmail.com

^b Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Osmaniye/Türkiye, dremrhkaya@gmail.com

LIMITS OF THE ALLIED RELATIONSHIP BETWEEN RUSSIA AND KAZAKHSTAN

Abstract

Russia and Kazakhstan are two allied states with strong relations and ties. It is even claimed that the relations between the two states are symbiotic and Russia, in particular, believed that its relations with Kazakhstan were based on unlimited co-operation. It can be said that this idea led to the expectation that the two states would unconditionally support each other in many issues. However, the Russian-Ukrainian War that started in 2022 played a critical role in the change of relations between Russia and Kazakhstan. With the war, Russian influence over the Central Asian states, including Kazakhstan, began to decline, and differences emerged between the policies of the regional states and Russia. While Russia expected to receive support from Kazakhstan during the war in Ukraine, this expectation did not come true. Kazakhstan did not support Russia's intervention in Ukraine and announced that it would not help Russia overcome international sanctions. Russia, which was disturbed by this decision, tried to put pressure on Kazakhstan with its energy practices and territorial integrity statements. This situation caused the relations to become tense. Against this, Kazakhstan turned towards alternative countries where it could balance Russia and tried to develop new routes. The tension between Kazakhstan and Russia has shown that the interests of the two states do not always coincide, that the parties can enter into conflict of interest and that there is a limit to alliance relations. In this context, the study focuses on Kazakhstan-Russia relations, which entered a different phase with the Ukraine War that started in February 2022. The study analyses the process of relations between the two states. Because the states that had allied relations before the war reviewed their relations after the war began. In this process, while Russia saw Kazakhstan as an actor acting against its interests, Kazakhstan positioned Russia as a threat. Although the relations between the two states normalised after a while, it is understood that the trust between the parties was broken and the unlimited cooperation was actually limited. The aim of the study is to determine the limits of the alliance relationship between Kazakhstan and Russia in parallel with the developments in the post-2022 period.

Keywords: Russia, Kazakhstan, ally, oil, sanction.

ПРЕДЕЛЫ СОЮЗНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ РОССИЕЙ И КАЗАХСТАНОМ

Аннотация

Казахстан и Россия — два союзных государства с прочными отношениями и связями. Считается, что отношения между двумя государствами являются симбиотическими, и Россия, в частности, считала, что ее отношения с Казахстаном основаны на неограниченном сотрудничестве. Можно сказать, что эта идея привела к ожиданию того, что два государства будут безоговорочно поддерживать друг друга во многих вопросах. Однако решающую роль в изменении отношений между Россией и Казахстаном сыграла российско-украинская война, начавшаяся в 2022 году. С началом войны влияние России на государства Центральной Азии, включая Казахстан, стало снижаться, и возникли разногласия между политикой региональных государств и России. Хотя Россия рассчитывала получить поддержку от Казахстана во время войны на Украине, эти ожидания не оправдались. Казахстан не поддержал вмешательство

России в дела Украины и заявил, что не будет помогать России преодолевать международные санкции. Россия, обеспокоенная этим решением, попыталась оказать давление на Казахстан, используя свои энергетические рычаги влияния и риторику о территориальной целостности. В результате отношения стали напряженными. В противовес этому Казахстан обратился к альтернативным странам, где он мог бы уравновесить Россию, и попытался разработать новые маршруты энергоносителей. Напряженность в отношениях Казахстана и России показала, что интересы двух государств не всегда совпадают, что стороны могут вступать в конфликт интересов и что существует предел союзническим отношениям. В этом контексте исследование фокусируется на отношениях Казахстана и России, которые вступили в новую фазу с началом украинской войны в феврале 2022 года. В исследовании анализируется процесс развития отношений между двумя государствами. Потому что государства, имевшие союзнические отношения до войны, пересмотрели свои отношения после начала войны. В этом процессе, в то время как Россия рассматривала Казахстан как актора, действующего против ее интересов, Казахстан позиционировал Россию как угрозу. Хотя через некоторое время отношения между двумя государствами нормализовались, очевидно, что доверие между сторонами было нарушено, а неограниченное сотрудничество фактически ограничено. Целью исследования является определение границ союзнических отношений между Казахстаном и Россией параллельно с развитием событий в период после 2022 года.

Ключевые слова: Россия, Казахстан, союзники, нефть, санкции.

Giriş

Rusya Federasyonu ile Kazakistan Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında kurulan ve müttefik olan devletlerdir. İki devlet, savunma amacıyla kurulan Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve ekonomik temelli Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi örgütlerin üyesidir ve aralarındaki ilişkinin simbiyotik bir özellik taşıdığı iddia edilmektedir.¹ 2021'de Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rusya ile Kazakistan'ın kardeş halklar olduğunu vurgulamış ve ilişkileri sınırsız iş birliği olarak tanımlamıştır.² Astana ile Moskova arasındaki ilişkiler, diğer aktörlere oranla daha büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda iki tarafın uluslararası ilişkilerde birbirinden vazgeçmeyecek aktörler olarak kabul edildiği söylenebilir. Bununla birlikte Rusya'nın büyük ve Kazakistan'ın gelişmekte olan güç olması nedeniyle ilişkilerde Moskova'nın etkisinin daha fazla olduğu iddia edilebilir.

Aradaki güçlü ilişkilere rağmen taraflar, çeşitli konularda farklı politikalar izleyebilmektedir. Bu durum iki devletin ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmaktadır. Astana-Moskova hattındaki gerginlik aktörleri birbirinden uzaklaştırırken, aradaki iş birliğinin belirli bir sınırı olduğunu da göstermektedir. İki devletin birbirinden

¹ Victoria Hudson, "The impact of Russian soft power in Kazakhstan: creating an enabling environment for cooperation between Nur-Sultan and Moscow," *Journal of Political Power* 15/3 (2022): 469.

² Sergey Lavrov, "Rossiya i Kazahstan: sotrudnichestvo bez granits," Rossiyskiy sovet po mejdunarodnyim delam, erişim 18.03.2025, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/rossiya-i-kazahstan-sotrudnichestvo-bez-granits/>

uzaklaşması üç çerçevede yaşanmaktadır. İlk olarak Rusya'nın zayıflaması, Kazakistan'ın daha özerk hareket etmesine yol açmaktadır. Bu durum Rusya'nın yaşadığı güç kaybının bir sonucudur. İkinci olarak ekonomik, siyasi ve askeri kapasitesini arttıran Kazakistan'ın daha özerk hareket etme isteği güçlenmektedir. Rusya önemli bir müttefik olsa da Kazakistan, aradaki asimetrik ilişkiyi simetrik hale getirmek ve daha özerk hareket etmek istemektedir.³ Bu istek, Kazakistan'ın hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. Son olarak ise taraflar arasında gerginleşen ilişkiler Kazakistan'ı daha özerk hareket etmeye zorlamaktadır. Çünkü müttefik olarak tanımladığı Rusya'nın tehdit ya da rakibe dönüşmesine karşı Kazakistan'ı alternatif ilişkiler aramaktadır. Bu ise ikili ilişkilerdeki kırılmanın bir sonucudur.

Kazakistan ile Rusya'nın bir konuda farklı noktalarda bulundukları ve ilişkilerinin en gergin olduğu dönem 2022 yılı olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması, diğer Orta Asya devletlerini olduğu gibi Rusya'ya komşu olan Kazakistan'ı da rahatsız etmişti.⁴ Aksine Rusya, Ukrayna müdahalesi sırasında KGAÖ üyesi ülkelerden destek alacağını düşünmekteydi.⁵ Ancak Moskova, başta Astana yönetimi olmak üzere çoğu müttefiki tarafından desteklenmemişti. Müttefiklerinin politikasını etkileyen faktör, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tartışmalı argümanları ve bu ülkenin toprak bütünlüğüne aykırı hareket etmesi olmuştur. Astana'nın Moskova'yı Ukrayna konusunda desteklemesi, Rusya'nın komşuları üzerindeki iddialarını meşru görmesi anlamına gelecekti. Buna karşı Kazakistan, 28 Şubat 2022'de Ukrayna'daki gelişmelere karşı tavrı sergilemiştir. Kazakistan'ın Rusya'nın politikalarını desteklememesi, Moskova'da tepkilere neden olmuştur.⁶ Çünkü 2022'de Kazakistan'da yaşanan Ocak Olayları'nda Tokayev iktidarının Moskova sayesinde kurtarıldığı düşüncesi hakimdi.⁷ Ocak Olayları sırasında Astana'yı destekleyen Moskova'da buna karşılık kendisinin Ukrayna'da destekleneceğine dair beklenti oluşmuştur.

Rusya-Ukrayna Savaşı, Astana-Moskova arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Ulusal çıkarları çerçevesinde hareket eden Kazakistan, Rusya'yı Ukrayna konusunda desteklememiş ve dış politikasında çok vektörlülük ilkesinden taviz vermeyerek Batı'yla ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Kazakistan ile Rusya arasındaki politik farklılıklar, çıkar çatışmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum Moskova ile Astana'nın politikalarının, değerlerinin ve çıkarlarının çatıştığını gösterirken taraflar arasındaki ilişkilerin de gerilmesine yol açmıştır. Bu gerilme neticesinde çalışmada Kazakistan ile Rusya arasındaki ilişkilerin sınırsız iş birliğine dayanmadığı, simbiyotik bir özellik

³ Zhuldyz Kanapiyanova, "History of the Energy Sector Development and Kazakhstan's Energy Potential," *Eurasian Research Journal* 1/2 (2019): 27.

⁴ Johan Engvall, "Central Asia One Year After Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine," *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program* (2023), 1, erişim 18.03.2025, https://www.cacianalyst.org/resources/pdf/23307_FT_Engvall_2.pdf

⁵ Ekaterina Grobman, vd., "ODKB hoşet uçastvovat' v mirotvorcheskih operaciyah OON, kak NATO," *Vezomosti*, erişim 18.03.2025, <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2022/03/03/912018-odkb-uchastvovat-mirotvorcheskih>

⁶ "V Dume nazvali vyzovom slova Tokayeva o DNR i LNR v prisutstvii Putina," erişim 25.05.2025, <https://www.mk.ru/politics/2022/06/18/v-dume-nazvali-vyzovom-slova-tokayeva-o-dnr-i-lnr-v-prisutstvii-putina.html>

⁷ Kate Mallinson, "Russia's influence in Kazakhstan is increasing despite the war in Ukraine," *Chatham House*, erişim 18.03.2025, <https://www.chathamhouse.org/2024/02/russias-influence-kazakhstan-increasing-despite-war-ukraine>

taşımadığı ve iki devletin ilişkilerinin bir sınırı olduğu iddia edilmektedir. İki ülke 1991-2022 arasındaki süreçte güçlü ilişkilere sahip olsa da Şubat 2022'den sonra yaşanan gelişmeler, bu sınırın keskinleşmesine yol açmıştır. İlişkilerdeki sınırlılık, Rusya'nın beklentileri ve baskısı ile Kazakistan'ın ulusal çıkarları ve dış politikası üzerinde şekillenmektedir. Çalışmanın amacı da Rusya ile Kazakistan arasındaki iş birliğinin sınırlarını tespit etmektir.

Rusya ile Kazakistan arasındaki ilişkilere dair geniş bir literatür bulunmaktadır.⁸ Rusya'nın Orta Asya politikasında da Kazakistan'ın kritik öneme sahip olduğu genel olarak kabul görmektedir. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından, yani Şubat 2022'den sonraki ilişkileri inceleyen kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın hem Şubat 2022 sonrasına yoğunlaşması hem de iki devletin müttefiklik ilişkilerinin bir sınırı olduğunu vurgulaması sebebiyle literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Çalışma dört ana başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak Rusya için Kazakistan'ın önemi ele alınacaktır. Burada temel etken Rusya'nın büyük güç olması ve ilişkilerin sekteye uğramasını nedeni bu ülkenin saldırgan dış politika benimsemesidir. İkinci kısımda Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ilişkilerde yaratmış olduğu kırılma incelenecektir. Üçüncü bölümde gerilen ilişkilere paralel olarak Rusya'nın Kazakistan'a yönelik izlediği politikaya değerlendirilecektir. Son bölümde ise Rusya'nın politikalarına ve bu ülkenin yarattığı tehdit algısına karşı Tokayev yönetiminin izlediği strateji analiz edilecektir.

1) Rusya İçin Kazakistan'ın Stratejik Önemi ve İlişkilerdeki Güven Süreci

Kazakistan, Rusya'nın güney komşusudur. İki devlet arasındaki sınır, dünyanın en uzun kesintisiz kara sınırır.⁹ Bu durum taraflar arasındaki ilişkilerde güvenliği ön plana çıkarmaktadır. Aynı zamanda Orta Asya'nın en önemli ülkelerinden biri olan Kazakistan, Rusya'nın bölgeye açılan kapısıdır. Bu noktada Kazak toprakları, Moskova nezdinde farklı bir öneme sahiptir. Rusya, genelde Orta Asya ve özelde Kazakistan'ı birkaç açıdan ulusal çıkarları ve ulaşmak istediği stratejik çıkarları için kritik bir jeopolitik alan olarak görmektedir.¹⁰ Rusya'nın siyasi, ekonomik, güvenlik ve jeopolitik temelli hedefleri ve politikaları, 1993'ten bu yana önemli bir değişim geçirmemiştir. Her ne kadar Rusya belirlemiş olduğu stratejik hedeflerinin bir kısmına farklı dönemlerde ulaşsa da bazılarını gerçekleştirememiştir. Yine de Moskova, politikalarından ve hedeflerinden vazgeçmemiştir.

⁸ A. B. Beloglazov, "Formirovanie i razvitie rossiysko-kazahstanskikh otnosheniy v pervoy polovine 1990-h godov," Uçyonye Zapiski Kazanskogo Gosudarstvennogo Universiteta 151/1 (2009): 191-205; Murat Laumulin & Mukhtar Shaken, "Kazakhstan and Russia: Relations as Part of Russia's Foreign Policy Strategy," *Central Asia and the Caucasus* 1/49 (2008): 112-124; Robert Kaiser & Jeff Chinn, "Russian-Kazakh Relations in Kazakhstan," *Post-Soviet Geography* 36/5 (2013): 257-273; Yelena Nikolayevna Zabortseva, *Russia's Relations with Kazakhstan: Rethinking Ex-Soviet Transitions in the Emerging World System* (New York: Routledge, 2016); Anar Somuncuoğlu, "Kazakistan-Rusya İlişkilerinde Coğrafi Tahayyüller," *Gazi Türkiyat* 19 (2016): 95-121; Christopher A. Stevens, "Russia-Kazakhstan Relations in the Early Post-Soviet Era: Explaining the Roots of Cooperation," *Europe-Asia Studies* 72/7 (2020): 1153-1185; B. Sultanov, "Kazahstano-Rossiyskie Otnosheniya Vo Vneşney Politike Prezidenta K.-Zh. Tokaeva," *Rossiya i novye gosudarstva Evrazii II/HLVII* (2020): 58-68; O. Shegirbaev, "Kazahstansko-Rossiyskie Otnosheniya V Svete Sanktsionnogo Davleniya Zapada," *Rossiya i novye gosudarstva Evrazii I/LVIII* (2023): 81-91.

⁹ Jeremy Smith, "The Transformation of Soviet Republic Borders to International Borders: Competing Concepts of the Kazakhstan-Russia Border," *Journal of Borderlands Studies* 32/1 (2016): 92.

¹⁰ Vitaliy Naumkin, "Rossiyskaya politika v otnoshenii Kazahstana," içinde *Strategičeskie perspektivy: veduşie derjavy, Kazahstan i central'noaziatskiy uzel*, ed. Robert Legvold, (London: Interdialekt +, 2004), 77.

Rusya'nın politikalarından ve hedeflerinden vazgeçmemesinin nedeni Moskova'nın bölgeye olan yaklaşımını ve bölgenin önemini göstermektedir. Bu bağlamda ilk olarak Rusya, genelde Orta Asya'yı ve özelde Kazakistan'ı kendi çıkar alanı içinde görmektedir. Orta Asya, Rusya'nın etkisinin ve nüfuzunun en fazla olduğu alandır. Moskova, kendisini uzun bir süre boyunca bölgenin lideri olarak görmüştür. Ayrıca Rusya, Avrasya'da en etkin güç olarak kalabilmek ve küresel politikada etkili bir aktör olarak kabul edilebilmek için bölgedeki etkisinin korunmasına bağlı olduğunu düşünmektedir. Kısaca Orta Asya'daki etkin konumunun Rusya'ya prestiji ve uluslararası ilişkilerde büyük güç statüsü sağladığı düşünülmektedir.¹¹

İkincisi Rusya, post-Sovyet ülkelerinin uydu devleti olarak kalmasını istemektedir. Rusya, başta Kazakistan'ın özellikle dış politika tercihlerinde Rusya'nın dış politikasına ters düşecek kararlar almasını beklememektedir. Bu durum, Rusya'nın bölge ülkeleri ve siyasi karar alma mekanizmaları üzerindeki nüfuzunun onaylanması olarak görülebilir. Ayrıca Rusya hem Kazakistan'ın desteği sayesinde politikalarına meşruiyet kazandırırken hem de Astana'nın çok vektörlü dış politikasında merkez olmayı sürdürebilecektir.¹²

Üçüncü olarak Rusya, Kazakistan'da Sovyetler Birliği'nden kalan siyasi ve sosyal yapının muhafaza edilmesi ya da en azından kendisine benzer bir siyasi yapının inşa edilmesini istemektedir. Bu nedenle herhangi bir şekilde iktidarın veya yönetim biçimlerinin değişmesine karşı çıkmakta ve var olan siyasi yapıyı desteklemektedir. Rusya, özdeş veya benzeri yönetim şekillerine sahip olan iktidarlara iş birliğinin kurulması daha kolay olacağını ve Batı'nın etkisinin ise sınırlanacağı düşünülmektedir.¹³ Ayrıca Sovyet mirası ve Rus nüfuzu korunabilecektir.

Dördüncü olarak Rusya, Orta Asya'da diğer bölgesel ve küresel güçlerin etkisinin sınırlı olmasını istemektedir. Geçmiş dönemde Büyük Oyun ve mevcut düzende Yeni Büyük Oyun tartışmaları kapsamında Rusya, Orta Asya'da kendisine alternatif olabilecek bir aktörün varlığına soğuk yaklaşmaktadır. Özellikle Kazakistan'da farklı bir gücün etkin olması, Moskova yönetimi tarafından kabul edilemez olarak görülmektedir. Zira Rusya, Kazakistan'ın alternatif iş birlikleri geliştirmesini Moskova'nın etkisinin azalmasına neden olacağını düşünülmektedir.¹⁴

Rusya'nın politikalarından vazgeçmemesinin beşinci nedeni, Kazakistan'ı enerji politikaları ve jeo-ekonomik çıkarları için önemli bir aktör olarak görmesidir. Moskova, Kazak enerji kaynakları, bu kaynakların çıkarılması ve ihracatı gibi konularda etkin olmayı istemektedir. Rusya, kuracağı etkinlik ile Kazakistan'ın farklı güzergahlara yönelmesini engellemeye çalışmaktadır.¹⁵ Ayrıca Kazakistan'ın enerji kaynaklarının Batı'ya Rusya'nın kontrolü dışında aktarılmasının Moskova'nın Batı'ya karşı kullandığı

¹¹ Aleksey Malaşenko, "İnteresi İ Şansı Rossii v Tsentralnoy Azii," *Pro et Contra* 1/2 (2013): 21-34.

¹² Temur Umarov, "Sud'ba mnogovektornosti. Çem Kazahstan zaplatit Rossii za podderjku," Carnegie Endowment for International Peace, erişim 18.03.2025, <https://carnegieendowment.org/posts/2022/01/will-russias-intervention-in-kazakhstan-come-at-a-price?lang=ru>

¹³ Malaşenko, "İnteresi İ Şansı Rossii v Tsentralnoy Azii," 21-34.

¹⁴ Nabi Ziyadullayev, "Stranı Tsentralnoy Azii Na Puti K Integratsii," *Nezavisimaya Gazeta*, erişim 18.03.2025, https://www.ng.ru/courier/2018-09-16/11_7311_integrat.html

¹⁵ R. S. Muhametov, "Tsentralnaya Aziya vo vneşney politike Rossii," *İzvestiya Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 3/80 (2010): 112-117.

enerji kozunu zayıflatma ihtimal bulunmaktadır. Bu nedenle Kazak enerji kaynaklarının işlenmesi ve aktarılmasında Rusya ana aktör olmaya çalışmaktadır. Diğer yandan Kazakistan, Rusya'nın en önemli ticari ortaklarından biridir. 2023 verilerine göre Rusya, yaklaşık 55 milyar dolarlık ticaretle Çin'in ardından Kazakistan'ın dış ticaretinde ikinci devlet olmuştur.¹⁶

Altıncı olarak Rusya'nın politikalarını etkileyen etken güvenlidir. Zira Orta Asya, Afganistan gibi istikrarsız güney bölgelerden kaynaklı güvenlik tehditlerini Rusya'dan uzak tutmak için bir tampon bölge niteliğindedir. Benzer şekilde Kazakistan da Orta Asya'daki güvenlik tehditlerini Rusya'nın güney sınırlarında uzak tutan için tampon ülke konumundadır.¹⁷ Orta Asya'nın kuzeyinden Afganistan'a doğru inildiğinde bölgedeki dini radikalleşmenin gittikçe yoğunluk kazandığı görülmektedir. Güvenliğin diğer bir boyutu ise Kazakistan'da yabancı ülkelerin askeri olarak etki ve varlık göstermesi ihtimalidir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'a müdahalesi sürecinde Orta Asya'da üs elde etmesine karşı çıkmayan Rusya, daha sonra bu üslere karşı bir tutum sergilemiştir.

Yedincisi, Rusya'nın Orta Asya'daki müttefiklerine ulaşması için Kazakistan bölgenin bir kara kapısı niteliğindedir. Kazakistan olmadan Rusya'nın Özbekistan, Kırgızistan veya Tacikistan'a ulaşması oldukça maliyetli ve risklidir. Türkmenistan'la Hazar Denizi üzerinden bağlantı kurabilen Rusya için diğer Orta Asya devletlerine ulaşma sürecinde Kazakistan en kısa ve en az maliyetli güzergahtır. Kazakistan'ın jeopolitik önemi Rusya-Ukrayna Savaşıyla daha da artmıştır. Özellikle Rusya'nın Hindistan ve Pakistan gibi ülkelere de ulaşmak istemesi, Güney Asya'ya enerji satma düşüncesi ve Batı merkezli yaptırımları aşmak amacıyla bölge pazarlarına ulaşmaya çalışması Kazakistan'ın jeopolitik önemini arttırmaktadır. Rusya'nın da dahil olduğu ve İran ile Hindistan'ın birlikteliğinde inşa edilmeye çalışılan Uluslararası Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru'nun (INSTC) sacayaklarından biri Kazakistan'dan geçmektedir.¹⁸

Bütün bu amaç ve politikaların kapsamında Rusya gerek Orta Asya'da gerekse de Kazakistan'daki en etkili aktörlerin başında gelmektedir. Örneğin Orta Asya devletlerinin dış ticaretinde Rusya ikinci sıradadır.¹⁹ Ayrıca Rusya, AEB üzerinden bölgede güçlü ekonomik ilişkiler tesis etmiş durumdadır. Dahası Kazakistan'ın enerjisinin büyük bir kısmı Rus toprakları üzerinden dünya piyasasına aktarılmakta ve enerji konusunda önemli iş birlikleri gerçekleştirmektedirler. Bununla birlikte bölge devletleri güvenlik ve savunma sanayi konusunda Rusya'yla çok yakın ilişkilere sahiptir. Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, KGAÖ'ye üyedir. Diğer yandan Orta Asya'daki başlıca dillerden bir Rusça'dır

¹⁶ "Foreign trade turnover of the Republic of Kazakhstan (January-December 2023)," Bureau of National Statistics, erişim 18.03.2025, <https://stat.gov.kz/en/industries/economy/foreign-market/publications/123067/>

¹⁷ Murat Laumulin, "Strategičeskiye İnteresı Rossii v Gosudarstvah Tsentralnou Azii Na Sovremennom Etape," *Tsentrlnaya Aziya i Kavkaz* 3/63 (2009): 105-122.

¹⁸ Lakshman Chandra Pal, "The International North-South Transport Corridor (INSTC) and India: potential and impediments," *Brazilian Journal of Political Economy* 44/3 (2024): 570-571; "Russia, Kazakhstan and Turkmenistan create INSTC joint venture," RailFreight, erişim 18.03.2025, <https://www.railfreight.com/railfreight/2024/02/28/russia-kazakhstan-and-turkmenistan-create-instc-joint-venture/?gdpr=deny>

¹⁹ "China eclipses Russia as Central Asia's top trade partner in 2023," Eurasianet, erişim 25.05.2025, <https://eurasianet.org/china-eclipses-russia-as-central-asias-top-trade-partner-in-2023>

ve Ruslar bölgedeki kalabalık etnik gruplardan biridir. Tarihsel olarak Rusların Orta Asya'yı ele geçirmesi ve yönetmesi sürecinde izlediği politikalarla homosovieticus²⁰ yetiştirmeye çalışması ve Rus değerlerini bölgeye dayatması neticesinde sosyal ve kültürel alanda Rusya'nın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Neticede Rusya, Orta Asya devletleri ile ortak çıkar ve tehdit algısının yanı sıra kimliksel birçok bağa sahiptir. Bu noktada bölge devletleri, karar alma süreçlerinde Rusya'yla olan ilişkilerini göz önünde bulundurmaktadırlar.

Rusya, Kazakistan'a büyük önem verirken 2022 yılında ilişkilerin daha da güçlenmesini sağlayacak olan bir olay yaşanmıştır. Ocak 2022'de Kazakistan'da LPG fiyatlarına yapılan zammın ardından meydana gelen protestolar Rusya-Kazakistan ilişkilerini etkilemiştir. Ocak Olayları olarak bilinen süreç, Rusya'yı hem endişelendirmiş hem de nasıl bir tutum sergilemesi gerektiği konusunda zorlamıştır. Bu ortamda protestoların Kazakistan'ı istikrarsızlaştırma ihtimalinin yanı sıra Rusya'yı olumsuz etkileyebileceği düşüncesi nedeniyle Moskova, Tokayev yönetimini desteklemenin en doğru seçenek olarak görmüştür. Bu süreçte Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kazakistan'daki olayları 2014'te Ukrayna'da yaşanan Maydan Olayları'na benzetmiş ve protestocuları yurt dışındaki teröristlerin kamplarda eğitim almış silahlı gruplar olarak tanımlamıştır.²¹

Tokayev, şiddete başvuran protestocuları terörist olarak tanımlamış ve uygun yöntemlerle mücadele edileceğini açıklamıştı. Ayrıca ülkede istikrarı sağlamak ve otoriteye yönelik tehditle mücadele etmek için Rusya'nın da üyesi olduğu KGAÖ'yü ülkeye davet etmiştir. Burada Tokayev'in Rusya'yı ve KGAÖ'yü güvenilir aktörler olarak gördüğü iddia edilmektedir.²² Tokayev yönetiminin bu adımının siyasi ve hukuki temelleri vardı. KGAÖ'nün 4. Maddesi'ne göre, üye devletlerden birinin "güvenliği, istikrarı, toprak bütünlüğünü ve egemenliği tehdit eden silahlı saldırı" altında olursa bu bütün üyelere gerçekleştirilmiş bir saldırı olarak kabul edilmektedir. Bu noktada saldırıya uğrayan devletin talebiyle askeri yardım da dahil olmak üzere gerekli yardımların sağlanacağı belirtilmektedir. Burada da BM'nin 51. Maddesine atıf yapılarak BM Şartı ve uluslararası hukuka uygunluk konusunda meşruiyet sağlanmaktadır. Ayrıca saldırıyı kimin düzenlediğine dair bir ayrımın olmaması, Kazakistan'ın terörist gruplara karşı bile KGAÖ'yü kullanmasının önünü açmaktadır.²³ Bu bağlamda Rusya gerek Kazakistan'ın istikrarsızlaşmasının önüne geçmek gerek Orta Asya'daki nüfuzunu domine etmek gerekse de büyük güç olduğunu göstermek için KGAÖ kapsamında Kazakistan'a asker göndermiştir. Bunun yanında yönetimi tehdit eden unsurların Kazakistan ve Rusya tarafından terör oluşumları olarak tanımlaması, iki ülkeyi terörle mücadele noktasında

²⁰ Oliver Roy, *Yeni Orta Asya: Ya da Ulusların İmal Edilişi* (İstanbul: Metis Yayınları, 2000), 9.

²¹ Dmitri Zubarev, "Putin: V Kazakistane İspolzovalis Maydannıye Tehnologii," *Vzglyad*, erişim 18.03.2025, <https://vz.ru/news/2022/1/10/1138001.html>

²² Lucian Kim, "The Other Jan. 6,," *Foreign Policy*, erişim 18.03.2025, <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/kazakhstan-bloody-january-violence-tokayev-nazarbayev-conspiracy-protest/>

²³ "Collective Security Treaty, dated May 15, 1992," Collective Security Treaty Organization, erişim 25.05.2025, https://en.odkb-csto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/#loaded

buluşturmuştur.²⁴

Ocak Olayları'nın gidişatının belirsizlik taşımasının yanı sıra post-Sovyet coğrafyada her türlü renkli devrimlere karşı olması nedeniyle de Moskova yönetimi, Astana'yı desteklemek durumunda kalmıştır. Ayrıca Kazakistan'ın borçlanmasını sağlamak, az sayıda olan müttefiklerini kaybetmemek ve güney sınırlarında istikrarsızlığı önlemek için Moskova, KGAÖ çerçevesinde asker göndermiştir.²⁵ Kazakistan'ın KGAÖ'yü davet etmesine olumsuz cevap verilmesi de Astana'nın güvenini kaybetme riski taşımaktaydı. Buna karşı Rusya için diğer ittifak üyesi ülkelerle beraber asker gönderilmesi en makul seçenektir. Rusya'nın bu kararının iki önemli sonuca yol açacağı beklenmekteydi. Birincisi, güney sınırlarının en büyük ülkesi olan Kazakistan'da istikrar sağlanacaktı. Böylelikle Rusya kendisine dost bir iktidarın işbaşına kalmasına katkıda bulunarak Rusya-Kazakistan ilişkilerini daha da güçlendirecekti. İkincisi ise KGAÖ olan güveni artırarak işlevsel bir örgüt olması sağlanacaktı. Örgütün eski Genel Sekreteri Nikolay Bordyuja'nın açıklamasında bölgeden KGAÖ'ne yönelik bir talebin olduğunu iddia etmiştir.²⁶ KGAÖ ve Rusya, bölgenin istikrarını sağlayan ülke olarak tekrar kendisini tanımlamıştır. Rusya, post-Sovyet coğrafyada ve özellikle Orta Asya ülkelerinde prestiji arttırdığını ve Kazakistan'ın kendisine olan sadakatinin derinleştiğini düşünmüştür.²⁷

KGAÖ'yü ülkeye davet eden Tokayev, iki hafta gibi kısa bir süre içerisinde ülke içinde istikrarı sağlamıştır. Bu dönem taraflar arasındaki ilişkiler Ocak Olayları'nın yarattığı tehdit algısı nedeniyle güvenlik temelinde üst seviyeye çıkmıştır. Astana'nın tekrardan Moskova'nın güdümünde bir ülke olduğu yorumları yapılmıştır.²⁸ Bu süreçte iki ülke hem bölgede hem de küresel sistemde yakın bir profil çizerken ilişkilerinin simbiyotik olduğu algısı güçlenmişti.

2) İlişkilerdeki Kırılma Noktası: Rusya-Ukrayna Savaşı

Rusya'nın Kazakistan'daki iç istikrarı sağlama konusundaki desteğinin Kazakistan'la ilişkilerinde olumlu bir sonuca yol açmış gibi görünse de bu farklı beklentilere de neden olmuştur. Ocak Olayları üzerinden post-Sovyet coğrafyada prestij kazandığını düşünen Rusya'da KGAÖ üyelerini kendi etrafında konsolide ettiği düşüncesi ve Ukrayna politikasında üyelerin desteğini alma beklentisi hasıl olmuştur. Bu bağlamda Ukrayna'ya yönelik askeri müdahale planları yaparken KGAÖ'nün Ukrayna'da barış gücü kapsamında bulunabileceğini düşünmüştür.²⁹ Ancak 21 Şubat 2022'de Rusya, Ukrayna'nın Lugansk ve Donetsk bölgelerinin bağımsızlıklarını tanıması ve 24 Şubat'ta Ukrayna'ya kapsamlı bir askeri müdahalede bulunması Kazakistan tarafından endişeyle

²⁴ Vladimir Muhiñ, "Kollektivnaya Nadnatsionalnaya Oboroba," *Nezavisimaya Gazeta*, erişim 18.03.2025, https://nvo.ng.ru/nvo/2012-09-20/1_oborona.html

²⁵ "The Other Jan. 6."

²⁶ "Missiya v Kazakstane Dokazala Vostrebovannost' Kollektivnykh Mekhanizmov-Bordyuja," *EurAsia Daily*, erişim 18.03.2025, <https://easaily.com/ru/news/2022/01/25/missiya-v-kazahstane-dokazala-vostrebovannost-kollektivnykh-mekhanizmov-bordyuzha>

²⁷ Mariya Y. Omelicheva, "Kazakhstan-Russia Relations in the Wake of the January Unrest," *Russian Analytical Digest* 278 (2022): 9.

²⁸ Jakob Hedenskog & Hugo von Essen, "Russia's CSTO Intervention in Kazakhstan: Motives, Risks and Consequences," *Utrikespolitiska Institutet*, erişim 18.03.2025, <https://www.ui.se/forskning/centrum-for-osteuropastudier/sceus-commentary/russias-csto-intervention-in-kazakhstan-motives-risks-and-consequences>

²⁹ "ODKB hoçet uçaštvovat' v mirotvorçeskih operacijah OON, kak NATO."

karşılanmıştır. Kazakistan ne Lugansk ve Donetsk bölgelerinin bağımsızlıklarını ne de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısını uluslararası hukuka uygun bulmuştur. Kazakistan, bu süreçte Rusya'nın kararlarının uluslararası hukukun ihlali olduğunu, söz konusu ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlıklarını tanımayacağı ve KGAÖ çerçevesinde barış gücü amaçlı olsa da Ukrayna'ya asker de göndermeyeceğini açıklamıştır.³⁰ Ayrıca Kazakistan, Birleşmiş Milletler'de (BM) Rusya-Ukrayna Savaşı'na dair yapılan oylamalarda genel olarak çekimser kalarak bu konudaki tutumunu uluslararası siyasette de sergilemiştir.³¹

Kazakistan'ın bu kararında hem hukuki hem de siyasi gerekçeleri söz konusuydu. Öncelikle Kazakistan, BM Şartı'na uyulmasını ve uluslararası toplum tarafından tanınan Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne riayet edilmesini savunmaktaydı. Bu bağlamda Kazakistan, tanınmış sınırların herhangi bir güç kullanarak ihlal edilmesini hukukten kabul edilemez olarak görmüştür. Zira aksi bir yaklaşım Kazakistan'ın Rusya'nın tezlerini desteklemesi, uluslararası hukukun ihlaline göz yumması veya Rusya'nın ihlaline ortak olması anlamına gelmekteydi.

Kazakistan açısından Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün diğer bir hukuki boyutu kendisinin de dâhil olduğu 1994 Budapeşte Memorandumu'ydu. Bu memoranduma göre Ukrayna ve Kazakistan topraklarında bulunan nükleer silahları Rusya'ya devretmesi karşılığında Rusya, ABD ve İngiltere tarafından toprak bütünlüğüne yönelik olmak üzere güvenlik garantisi elde etmişti.³² Rusya'nın Ukrayna'ya ilk olarak 2014'te yaptığı müdahaleyle uluslararası anlaşmayı ihlal etmişti. Bu ise nükleer silahlarını Rusya'ya devreden Astana yönetimini rahatsız eden bir gelişmeydi.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tutumu, Kazakistan'ı siyasi ve güvenlik boyutuyla da endişelendirmektedir. Yapılan çeşitli analizlere göre, BM ve ikili anlaşmalarla tanınmış Ukrayna sınırlarını ihlal eden ve uluslararası hukuka riayet etmeyerek güç siyaseti izleyen Rusya, Kazak toprakları üzerinden de benzer iddiada bulunabilirdi. Zira Putin'in Ukrayna'ya müdahale etmeden önce Ukrayna'nın devleti ve sınırlarıyla ilgili yapmış olduğu açıklama Kazakistan'ı endişelendirmiştir. Açıklamasında Putin, Ukrayna'nın tarihsel anlamda bir devlet olamadığını ve olamayacağını, Ukrayna'nın topraklarının Rus yöneticileri tarafından hediye edildiğini ve bunun Rusya'ya karşı yapılmış bir adaletsizlik olduğunu dile getirerek tarihsel adaletin sağlanması gerektiğini öne sürmüştür.³³ Bununla birlikte çeşitli dönemlerde Rusya'da Kazakistan devletine ve topraklarına yönelik benzer söylemler de yükselmektedir. Rusya Parlamentosu'nun Alt Kanadı Duma'nın Başkan Yardımcısı Vladimir Jirinovski³⁴ ve Devlet Duması Milletvekili

³⁰ Roman Petrenko, "Kazakhstan Ne Priznayet "Respubliki" ORDLO İ İsklyuçayet Otpravku Tuda Voysk ODKB," *Ukrainskaya Pravda*, erişim 18.03.2025, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/22/7325004/>

³¹ "Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly," *United Nations Digital Library*, erişim 25.05.2025, <https://digitallibrary.un.org/record/3959039?ln=en>

³² Togzhan Kassenova, "Kazakhstan's Irreversible Disarmament," *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* 7/1 (2023): 60-70; "Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons," *United Nations*, erişim 18.03.2025, <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb>

³³ "Polniy Tekst Obrashcheniya Vladimira Putina Po Priznaniyu DNR i LNR 21 Fevralya 2022: Stenogramma," *Komsomolskaya Pravda*, erişim 18.03.2025, <https://www.kp.ru/daily/27366/4549244/>

³⁴ Marlene Laruelle, "Why No Kazakh Novorossiya? Kazakhstan's Russian Minority in a Post-Crimea World," *Problems of Post-Communism* 65/1 (2016): 65.

Vyacheslav Nikonov, Kazak topraklarına yönelik söylemelerde bulunmuştur. Bunun üzerine Kazakistan, Astana'daki Rus Büyükelçiliği'ne protesto notası vermiş ve bu söylemlerin devletler arasındaki müttefiklik ilişkilerine zarar verdiğini dile getirmiştir.³⁵ Rusya'nın eski Devlet Başkanı ve şimdiki Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dmitri Medvedev de Ağustos 2022'de sosyal medyadan yaptığı bir paylaşımda Kazakistan ve Gürcistan'ı hedef almıştır. Bu devletlerin yapay olduğunu iddia eden Medvedev, Kazakistan'ın tehdit algısını etkilemiştir.³⁶ Bu bağlamda Rus siyasetçilerin Kazakistan'ı hedef alması³⁷ Astana'da bilinçli bir politika olarak görülmüştür.

Bununla birlikte Rusya'nın Rus Dünyası politikası Astana'da rahatsızlık yaratmıştır. 2014'ten sonra ortaya koyulan konsept, Rusya toprakları dışında yaşayan Ruslara yönelik Moskova'nın koruyucu ve müdahaleci bir perspektif kabul etmesi, Rusların yoğun bir şekilde yaşadığı Kazakistan'da sorun olarak algılanmıştır.³⁸ Zira Rusya'dan da Kazakistan'ın benzer bir baskıya maruz kalabileceğinin mesajı verilmiştir. Lavrov, 2021'deki yazısında Kazakistan'da milliyetçiliğin arttığını, Kazakistan'da Rusça konuşanlara düşmanlık yapıldığını ve Rusya ile kurulan ilişkilerin itibarsızlaştırıldığını da iddia etmişti.³⁹ Ancak bu rahatsızlığın güvenlik endişesine dönüşmesi Rusya-Ukrayna Savaşı'yla olmuştur. Savaş, Astana'nın Moskova'ya yönelik tutumunu, güvenlik ve tehdit algısını değiştirmiştir. Zira Rusya'daki siyasetler, Ukrayna devletinin varlığını reddederken Ukrayna topraklarında yaşayan Ruslara yönelik asimilasyon politikası izlendiği iddiası üzerinden savaş için gerekçe oluşturmaya çalışmışlardır. Bu durum Kazakistan için de benzer bir senaryonun oluşturulma iddialarını gündeme getirmiş ve Kazakistan'ın ikinci Ukrayna olup olmayacağı tartışılmıştır.

Rusya'nın Ukrayna konusunda Kazakistan'dan beklentisi gerçekleşmediği için siyasi ilişkiler gerilmiştir. Rusya, Kazakistan'ı ikna etmek yerine baskı kurmayı seçmiştir. Bunun üzerine Kazakistan, Rusya'nın saldırgan ve yayılcı tutumuna karşı rahatsızlığını göstermesi gerektiğini düşünmüştür. Rusya, Ukrayna'da meşgulken Kazakistan Batı ile ilişkilerini sürdürmüş ve Çin Devlet Başkanı Şi Jinping'i Astana'da ağırlamıştır. Bu ziyaret sırasında Şi, Kazakistan'ın toprak bütünlüğünü desteklediklerini açıklamıştır.⁴⁰ Lakin Kazakistan'ın Rusya'yı dengelemek için yeni ortaklar araması üzerine Moskova, Astana'ya yönelik baskılarını daha da artırmıştır.

3) Rusya'nın Kazakistan'a Yönelik Baskı Politikası

Rusya, Kazakistan'a enerji ihracatı ve enerji şirketleri üzerinden baskı uygulamıştır. İlk olarak enerji ihracatı açısından bakıldığında Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu (HBK), Kazak petrolünü dünya pazarlarına taşıyan en önemli hattır. 1.511

³⁵ Rüstem Kadyrzhanov, vd., "Kazakhstan's Sovereignty in the Context of Kazakh-Russian Relations," *Central Asia and the Caucasus* 22/4 (2021): 94.

³⁶ Paolo Sorbello, "Former Russian President Questions Kazakhstan's Sovereignty," *The Diplomat*, erişim 18.03.2025, <https://thediplomat.com/2022/08/former-russian-president-questions-kazakhstans-sovereignty/>

³⁷ Vyacheslav Nikonov, "Deputat Gosdumy Nazval Territoriyu Kazakhstana «Podarkom Rossii»,» *Gazeta.Uz*, erişim 18.03.2025, <https://www.gazeta.uz/ru/2020/12/13/kazakhstan/>

³⁸ Somuncuoğlu, "Kazakistan-Rusya İlişkilerinde Coğrafi Tahayyüller," 97-107.

³⁹ "Rossiya i Kazahstan: sotrudnichestvo bez granits."

⁴⁰ Vusala Abbasova, "China's President Vows to Support Kazakhstan's Territorial Integrity," *Caspian News*, erişim 18.03.2025, <https://caspiannews.com/news-detail/chinas-president-vows-to-support-kazakhstans-territorial-integrity-2022-9-16-0/>

kilometre uzunluğundaki ana boru hattı, petrolün deniz terminali aracılığıyla Batı Kazakistan'ın petrol yataklarını petrolün tankerlere aktarıldığı Karadeniz'in Rusya kıyılarına bağlamaktadır. Boru hattının taşıma kapasitesi 67 milyon tondur. Kapasite arttırımı çerçevesinde 2019'da bu miktarın 83 milyon tona çıkarılması için çalışmalara başlanmıştır.⁴¹ Ekim 2001-Ocak 2022 arasında yaklaşık olarak Tengiz-Novorossiysk boru hattı sistemi aracılığıyla dünya pazarlarına 767 milyon ton ham petrol dünya piyasalarına aktarılmıştır. Bu miktarın 669 milyon tonu Kazakistan'a ait olmakla birlikte 98 milyon tonu ise Rusya'ya aittir. Bu da yaklaşık olarak HBK'den geçen petrolün %87'sinin Kazakistan'a ait olduğunu göstermektedir.⁴² HBK üzerinden ihraç edilirken petrolün çoğu Avrupa'ya gitmektedir. 11 milyon ton petrol ise Atrau-Samara Boru Hattı aracılığıyla ihraç edilmektedir.⁴³ Rusya, 28 Mart 2022'de HBK, açık deniz bağlama yerlerinde tespit edilmesi ve olası hasar gerekçesiyle terminaldeki petrol yüklemesini tamamen askıya almıştır. Kısa bir süre sonra HBK, Tengiz-Novorossiysk sistemine minimum kapasiteyle petrol alımına yeniden başlamıştır. İki demirleme cihazının normal olarak petrol pompalama ve yüklemesi 23 Nisan'da başlamıştır. Ayrıca Moskova, HBK'nin Novorossiysk'teki deniz terminalindeki petrol sevkiyatlarına ilişkin aylık istatistikleri yayınlamayı durdurmuştur.⁴⁴

Rusya'nın petrol ihracatını engellemeye yönelik kararı, Kazakistan'ın tepkisine yol açmış ve petrol ihracatı için daha o zaman alternatif bir rota geliştirme ihtiyacından bahsedilmeye başlanmıştır. Kazakistan Maliye Bakanı Yerulan Camaubayev, HBK'nin işleyişinin durdurulma kararının muhtemelen hem Kazakistan'a hem de Batı'ya yaptırım olduğunu, bunun ne kadar süreceğini kestirmenin zor olduğunu ve ihlalden kaynaklı maddi hasarın tahmini maliyetinin 330 milyon doları bulduğunu belirtmiştir.⁴⁵ Kazakistan Enerji Bakanlığı, HBK deniz terminalindeki tesislerin onarımı nedeniyle Kazakistan, Nisan ayının sonuna kadar günde yaklaşık 320.000 varil veya 1,3 milyon ton petrol kaybedebileceği açıklamıştır.⁴⁶

Tokayev, 14 Haziran'da Batı tarafından Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımları aşması için Moskova'ya yardım etmeyeceğini⁴⁷ ve 17 Haziran'da St. Petersburg Uluslararası Ekonomi Forumu'nda Kazakistan'ın Donetsk ve Lugansk bölgelerinin bağımsızlıklarını tanımadığını açıklamıştır.⁴⁸ 5 Temmuz'da Krasnodar Mahkemesi'nin çevre ihlalleri gerekçesiyle HBK'nin çalışmalarını 30 günlüğüne yeniden askıya alma

⁴¹ "General Information," Caspian Pipeline Consortium, erişim 25.05.2025, <https://www.cpc.ru/en/about/Pages/general.aspx>

⁴² "Operations," Caspian Pipeline Consortium, erişim 25.05.2025, <https://www.cpc.ru/en/operations/Pages/default.aspx>

⁴³ Mariya Muratova, vd., "The EU and Kazakhstan in the latest geopolitical and geoeconomic conditions: New dimensions of partnership," *Journal of Eurasian Studies* 16/1 (2025): 2.

⁴⁴ "İstochnik Soobşil O Snijenii KTK Otgruzki Nefti v Marte İz-Za Remonta," Interfax, erişim 18.03.2025, <https://www.interfax.ru/business/840448>

⁴⁵ "Minfin Kazahstana: Uşerb Ot Avarii Na KTK Mojet Sustavit' Do \$330 mln," Vedomosti, erişim 18.03.2025, <https://www.vedomosti.ru/economics/news/2022/04/19/918724-uscherb-ktk-do-330-mln>

⁴⁶ "Kazakstan OPEK+ Bojynşa Oz Mindetmelerin ondirudi Kuskartu Esebinen oteydi," erişim 18.03.2025, <https://www.gov.kz/memleket/entities/energo/press/news/details/347102?lang=kk>

⁴⁷ "Rabota S Rossiei Prodoljaetsya Bez Narušenija Sankciy, Zayavil Tokaev," Ria Novosti, erişim 18.03.2025, <https://ria.ru/20220615/sanktsii-1795404652.html?ysclid=ldjqivaumq373744158>

⁴⁸ "Tokaev Zayavil O Nepriznanii DNR i LNR," Ria Novosti, erişim 18.03.2025, <https://ria.ru/20220618/politika-1796372429.html?ysclid=ldjoioxhjm945577832>

kararından sonra Kazakistan, 6 Temmuz'da konuyu ele almak için olağanüstü toplantı düzenlemiştir. Toplantıda Kazak yetkililer, Rusya'nın Kazak petrol ihracatının kısıtlanmasının ülke bütçesinin olumsuz etkileyeceğini açıklamış ve Kazakistan'ın zararlarını en aza indirmek için alternatif yollar aranmasına dair karar almıştır.⁴⁹ Bunun ardından Kazakistan Maliye Bakanlığı, Rusya'ya belirli malların tedarikini yasaklayan yaptırımların uygulanmasını düzenleyen bir karar taslağının kamuoyunda tartışılması için yayınlanmıştır.⁵⁰

İkinci olarak baskının şirketler boyutuna bakıldığında Kazakistan'daki petrolün çıkarılması büyük oranda Batılı teknolojiler ile yatırımlara dayanmakta ve Batılı şirketler tarafından yürütülmektedir. Kazakistan'ın en büyük üç petrol sahasındaki uluslararası petrol üretiminde Batılı enerji şirketleri kayda değer paya sahiptir. Hazar Denizi'ndeki Tengiz sahasında petrol ve gaz sahası, 1993'ten beri Tengizchevroil küresel ortaklığı tarafından işletilmektedir. Burası, yaklaşık 3,2 milyar ton petrol rezervi ile Kazakistan'ın en büyük sahalarından biridir. Ayrıca Tengizchevroil ortaklığı, 45,2 milyar dolarlık Tengiz Üretimi Genişletme Projesi'ni yürütmektedir. Bu sahadaki üretimin %50'si Chevron (ABD), %25'i ExxonMobil (ABD), %5'i LukArco JV (ABD) tarafından yapılmaktadır. Zaman zaman yaşanan kesintiler ve gelecekte de kesintilerin yaşanacak olma ihtimali, Tengizchevroil'in kredi itibarını zayıflatmaktadır.⁵¹ Kaşagan sahasında Eni (İtalya) %16,81, ExxonMobil (ABD) %16,81, Shell (İngiltere) %16,81, Total (Fransa) %16,81, Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC-Çin) %8,33, Inpex (Japonya) %7,56 paya sahiptir. Batı Kazakistan bölgesindeki Karaçaganak sahasında ise Eni (İtalya) %29,25, Shell (İngiltere) %29,25 ve Chevron (ABD) %18'lik kısmı elinde bulundurmaktadır.⁵²

HBK'de faaliyet yürüten şirketlere Rusya'nın baskı kurması muhtemeldir. Çünkü HBK'nin %40 Rus, %28'i Kazak ve %32'si Batılı şirketlere (Chevron, ExxonMobil, Shell ve ENI) aittir. Her ne kadar ABD, HBK'den geçen petrole yatırım konusunda muafiyet tanısa da Rusya ile ABD arasında artan gerilim, Kazakistan'ı çift yönlü baskı altına alarak tercih yapmak zorunda bırakabilir. İhraç edilen Kazak petrolünün %80'inin HBK üzerinden taşındığı düşünüldüğünde, Batılı şirketlere uygulanacak baskının Kazakistan'ı doğrudan olumsuz etkileyeceği aşikardır.⁵³ Bu baskıya Kazak şirketlerinin de maruz kalması, Kazakistan'ın zararını arttıracaktır. Bu bağlamda Kazakistan'ın Batı ve Batılı şirketler açısından güvenilir bir ihracatçı olma özelliğini kaybetme riski gündeme gelmektedir. Bu nedenle Kazakistan, HBK kesintilerinin ardından Rusya'ya alternatif ihracat güzergahları

⁴⁹ "Pravitel'stvo Kazahstana Obsudilo Minimizaciyu Uşherba Ot Priostanovki KTK," Interfax, erişim 18.03.2025, <https://www.interfax.ru/world/850707>

⁵⁰ "Minfin Kazahstana Obsujdaet Realizaciyu Zapreta Na Eksport V Rossiju," Asya Plus, erişim 18.03.2025, <https://asiaplustj.info/ru/news/world/20220706/minfin-kazahstana-obsuzhdaet-realizatsiyu-zapreta-na-eksport-v-rossiyu?ysclid=ldjo41hi61239668975>

⁵¹ Mariya Dubovaya, "S&P Global: Jeksport Nefti Kazahstana Budet Zaviset' Ot Rossii Eşyo 3-5 Let Pri Lyubom Stsenarii," Inform Buro, erişim 18.03.2025, <https://informburo.kz/novosti/sp-global-eksport-nefti-kazahstana-budet-zaviset-ot-rossii-eshhyo-3-5-let-pri-lyubom-scenarii>

⁵² Ainur Kurmanov, "Tokayev, to please American oil workers, is ruining relations with Putin," PolitNavigator, erişim 18.03.2025, <https://www.politnavigator.net/tokayev-v-ugodu-amerikanskim-neftyanikam-gubit-otnosheniya-s-putiny.html>

⁵³ Eric Rudenshiold, "Ukrainian Fallout: Kazakhstan's Economy Could Be Caught Between Russia and the U.S.," Caspian Policy Center, erişim 18.03.2025, <https://www.caspianpolicy.org/research/security/ukrainian-fallout-kazakhstan-economy-could-be-caught-between-russia-and-the-us>

belirlemeye başlamıştır.

Rusya, Kazakistan'ın baskı altına alarak Kazakistan'ı cezalandırmak istemesi kuvvetle muhtemeldi. Zira Rusya'nın Kazakistan'ın müttefiklik ilişkilerine uygun hareket etmediğini ve Ocak Olayları sırasındaki desteğin karşılığını vermediğini düşündüğü söylenebilir. Ayrıca Astana, Batı'ya çok fazla yönelmişti ve muhtemelen Moskova, bu yönelişi sınırlamak istemekteydi. Kazakistan'ın Çin'le olan ilişkilerini günümüzde bir noktada görmezden gelen Rusya, Batılı aktörlerle kurulan ilişkilerden rahatsızdır. Çünkü Moskova, sadece Ukrayna ile değil, tüm Batı'yla mücadele ettiğini savunmaktaydı.⁵⁴ Diğer yandan Rusya, HBK'yı durdurarak Kazakistan'da faaliyet gösteren Batılı enerji şirketlerini olumsuz etkilemek istemiştir. Rusya'nın Ukrayna müdahalesinden sonra Batı ülkeleri Rus enerji kaynaklarına yaptırım uygulamışlardır. Rusya, buna cevaben Batı ülkelerine karşılık vermeyi amaçlamıştır. Rusya'nın Kazak petrolünü Batı pazarlarına ulaşmasını engellemek istemesinin nedenlerinden biri de enerji krizinde olan Avrupa'ya karşı enerji kozunu daha etkili bir şekilde kullanmaktır.

4) Kazakistan'ın Alternatif Arayışları ve Tokayev'in Pazarlık Diplomasisi

Rusya'dan gelen baskılar üzerine Kazakistan iki stratejiyi gündemine almıştır. İlk olarak 7 Temmuz 2022'de Tokayev, ihracata yönelik petrol güzergâhlarının çeşitlendirilmesinin önemli bir görev olduğunu ve öncelikli rotanın Trans-Hazar olması gerektiğini söylemiştir. Tokayev, bu amaçla KazMunayGas'a, Tengiz projesinden yatırımcı çekme ihtimali de dahil olacak şekilde, planın uygulanması için en iyi seçeneğin bulunması talimatı vermiştir. Samruk-Kazyna enerji şirketinden de Atyrau-Kenkiyak ve Kenkiyak-Kumkol petrol boru hatlarının kapasitesini arttırılmasını istemiştir. Atyrau-Kenkiyak Boru Hattı, Hazar kıyısına çıkmaktadır. Kenkiyak-Kumkol ise Çin'e doğru ilerlemektedir. Bunun yanında stratejik bir görev olarak nitelendirdiği deniz taşımacılığını güçlendirme ve genişletme, limanları dünyanın önde gelen merkezlerinden biri haline getirme, Hazar Denizi filosunu geliştirme ve Aktau Limanı'nda bir konteyner merkezi oluşturma kararı almıştır.⁵⁵ Neticede Kazakistan için alternatif rotalar arasında İran, Çin ve Hazar ön plana çıkmaktadır.⁵⁶

Kazakistan, 1990'lı yıllarda takas yoluyla İran'a petrol sevk etmekteydi. Petrol, tankerlerle İran'ın Hazar'daki limanlarına aktarılmakta ve ardından Basra Körfezi'ndeki tankerlerle benzer bir miktar taşınmaktaydı. Ancak İran'a yönelik uygulanan yaptırımlar, bu tür bir iş birliğini riskli hale getirmişti. Rusya'yla yaşanan sorunlar nedeniyle İran güzergâhı yeniden gündeme gelmiştir. Rusya'ya yönelik yaptırımlara uyacağını açıklayan Kazakistan, ABD'yle yapılan görüşmelerinin ardından İran üzerinden petrol ihraç etme onayını almış olması muhtemeldir. Tokayev'in 19 Haziran 2022'de İran'a yaptığı ziyaretinin ardından iki ülke arasında siyasi, ekonomik, ticaret, ulaşım, yatırım, enerji

⁵⁴ Miras Nurmubanbetov, "V Otnoşeniyah Rossii i Kazahstana Rasstavlyayutsya Toçki Nad "Yo"," İnosmi, erişim 18.03.2025, <https://inosmi.ru/20220822/kazakhstan-255614820.html>

⁵⁵ "Tokaev Zayavil O Neobhodimosti Diversifikatsii Postavok Kazahstanskoy Nefti," TASS, erişim 18.03.2025, <https://tass.ru/ekonomika/15148561>

⁵⁶ Ramakrushna Pradhan, "India-Kazakhstan energy relations: Looking back and looking ahead," *Journal of Eurasian Studies* 13/2 (2022): 108.

olmak üzere çok sayıda anlaşma imzalanmıştır.⁵⁷ Ayrıca Tokayev, İran'dan demiryolu taşımacılığında %44 indirim ve Türkmenistan'dan fiyatta üç kat indirim fırsatı elde etmiştir.⁵⁸ 15 Temmuz 2022 tarihinde İran Horasan Demiryolları Genel Müdür Mustafa Nasiri tarafından yapılan açıklamaya göre Kazakistan, İran üzerinden her sene 5 milyon ton petrol ihraç edecektir.⁵⁹ Bu noktada Kazakistan, İran güzergahını alternatif yol olarak görmektedir.

Kazakistan'ın Rusya'dan geçen petrollerini yönlendirebileceği başka bir alternatif yön Çin'dir. Rus engeliyle karşı karşıya kalan Kazakistan, Çin'e giden Atyrau-Kenkiyak-Kumkol Petrol Boru Hattı'ndaki ihracat kapasitesini yıllık 6 milyon tondan 12 milyon tona çıkarılmasının planlandığını açıklamıştır.⁶⁰ Fakat Rusya da Çin'in en büyük petrol tedarikçisi konumundadır. Ocak-Nisan 2022'de Rusya'dan Çin'e Kazakistan üzerinden toplam 3,2 milyon ton petrol sevk edilmiştir.⁶¹ Dolayısıyla Çin pazarına talip olan Rusya, Kazakistan'ın buradaki rakibidir. Bu nedenle de Astana'nın Pekin'e petrol ihracı politikasına Moskova'nın tepkisiz kalma ihtimali azalmaktadır.

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Ruslan Jeldibay, Tokayev'in dile getirdiği petrol ihracat rotalarının çeşitlendirilmesi konusunun uzun vadeli bir proje olduğunu söylemiştir.⁶² Kazakistan petrol ihracatı konusunda yöneldiği en önemli merkezlerden biri Hazar Denizi'dir. Bu amaçla Azerbaycan'la çeşitli temaslar gerçekleştiren Kazakistan, Trans-Hazar Ulaşım Koridoru'nu desteklemektedir. Bu rotanın kullanılmasını Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye uzun süredir istemektedir. Ancak Kazakistan, projenin yüksek maliyeti, Hazar Denizi'nin çözülmemiş durumu ve bir petrol boru hattı inşa etmenin teknik zorlukları nedeniyle uzun süre Hazar'a soğuk yaklaşmıştı. 2018'deki Aktau Zirvesi'nde Hazar Denizi'nin statüsünün belirlenmesi,⁶³ Rusya ile gergin ilişkiler ve Hazar Denizi'nin Kazakistan'a ait kısmında yeni enerji alanlarının keşfedilmesi Astana yönetimini bu hatta yönlendirmiştir.

Kazakistan devlet petrol şirketi KazMunayGas ile Azerbaycan devlet şirketi SOCAR, Kazak petrolünün bir kısmını Azerbaycan'ın en büyük petrol boru hattı olan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) üzerinden satmak için görüşmeler başlatmıştır. Taraflar uzlaşmış⁶⁴ ve Kazakistan'ın Eylül 2022'den itibaren BTC üzerinden yılda 1,5 milyon ton petrol ihraç

⁵⁷ "Iran i Kazahstan Podpisali Devyat' Dokumentov O Sotrudniöestve Dvuh stran," TASS, erişim 18.03.2025, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/14968009>

⁵⁸ Viktoriya Ilina, "Çto delat' s KTK Razmyslyayut Politologi İ Analitiki," ORDA, erişim 18.03.2025, <https://orda.kz/chto-delat-s-ktk-razmyslyayut-politologi-i-analitiki-nbsp/>

⁵⁹ "Perevozka 5 mln tonn gruzov iz Kazahstana budet osuşestvlyat'sya cherez İran," IRNA, erişim 18.03.2025, <https://ru.irna.ir/news/84819890/>

⁶⁰ Azamat Syzdykbaev, "Rasşirit' nefteprovod Atyrau-Kenkiyak-Kumkol' planiruyut v Kazahstane," Inform.kz, erişim 18.03.2025, https://www.inform.kz/ru/rasşirit-nefteprovod-atyrau-kenkiyak-kumkol-planiruyut-v-kazahstane_a3935327

⁶¹ "Pri Neobkhodimosti RK Mojet Uveličit' Prokachku Rossiyskoy Nefti V KNR v 1,7 Raza," Kapital, erişim 18.03.2025, <https://kapital.kz/economic/106482/pri-neobkhodimosti-rk-mozhet-uvelichit-prokachku-rossiyskoy-nefti-v-knr-v-1-7-raza.html>

⁶² "Kazahstan Reshil Diversifitsirovat' Postavki Nefti Ne İz-Za Politiki," Interfax, erişim 18.03.2025, <https://www.interfax.ru/business/850983>

⁶³ Firdes Şeyda Kahrman & Ali Samir Merdan, "Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü," *KAÜİBFD* 11/21 (2020): 434-468.

⁶⁴ "Exclusive: Kazakhstan to start oil sales via Azeri pipeline to bypass Russia," Reuters, erişim 18.03.2025, <https://www.reuters.com/business/energy/exclusive-kazakhstan-start-oil-sales-via-azeri-pipeline-bypass-russia-2022-08-12/>

etmesi kararlaştırılmıştır. Daha sonra Kazakistan Başbakanı Alihan Smailov, 10 Kasım 2022'de Kazakistan'ın 1 Ocak 2023'ten itibaren BTC üzerinden yılda 1,5 milyon ton petrol sevkiyatına başlayacağını ve bunun 6-6,5 milyon tona çıkarılması için çalıştıklarını açıklamıştır. 2022 sonbaharından itibaren Kazakistan, Rusya'yı bypass ederek Avrupa'ya petrol tedariki için BTC üzerinden alternatif oluşturmada önemli bir fırsat elde etmiştir. Smailov, Tengizchevroil ortaklığı tanker-vagonlarını iki katına çıkardığını, demiryolları üzerinden Batum ve Özbekistan'a pilot sevkiyatlar başladığını ve bu bağlamda Özbekistan ile Türkmenistan gibi komşu ülkelerle uzlaştıklarını açıklamıştır.⁶⁵ Bununla birlikte Tengizchevroil, Finlandiya'ya demiryolu ile 1.000 ton petrol tedarik etmeyi planladığı açıklanmıştır. Başka bir şirket olan Total & Dunga, BTC'ye 2022'nin sonuna kadar Hazar'ın Aktau Limanı üzerinden 200.000 tona kadar hammadde nakletmeyi planladığını, Eylül 2022'de ilk sevkiyatlara başladığını ve ayda 25.000 ton teslim edildiği belirtilmiştir.⁶⁶

Kazakistan-Rusya hattında gerginleşen ilişkiler sürecinde Tokayev'in ikinci stratejisi olan pazarlık diplomasisiyle Rusya'yı etkileme amacıyla iki kez bu ülkeyi ziyaret etmiştir. 19 Ağustos 2022'de Putin'le görüşmek için Soçi'ye giden Tokayev, havaalanında ne Putin tarafından ne de Krasnodar Bölgesi Valisi tarafından karşılanmıştır. Tokayev'i karşılamaya giden Bölge Vali Yardımcısı Aleksandr Rupper daha sonra yaptığı açıklamasında Vali'nin Tokayev'i karşılamaya gitmemesinin nedeni o gün daha önemli işleri olduğundan kaynaklandığını söylemiştir.⁶⁷ Tokayev'in Soçi ziyareti Kazakistan-Rusya arasında gergin ilişkileri düzeltme amacıyla olmuştur. Tokayev, Soçi ziyaretinin gerekçesinin "mevcut jeopolitik durumun ortaya çıkardığı meseleler nedeniyle, Rusya-Kazakistan ilişkilerini ele almak ve ikili iş birliğine ivme kazandırmak" olduğunu belirtmiştir.⁶⁸ Diğer bir deyişle Kazakistan, Rusya'nın özellikle petrol akışını durdurarak uyguladığı baskıları azaltmasını ve Batı ile Rusya arasında kurduğu dengeli ilişkileri anlayışla karşılamasını hedeflemektedir. Rusya ise Tokayev'in Donetsk ve Luhansk bölgeleriyle ilgili politikasından ve Kazakistan'ın Batı'yla kurduğu ilişkilerden rahatsız olduğunu ve Kazakistan'ın ABD'yle ilişkilerini gözden geçirmesi gerektiğini düşünmekteydi. Tokayev'in Soçi ziyaretinin başladığı süreçte Taşkent'te düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Üye Devletleri Güvenlik Konseyi Başkanları Toplantısında Rusya Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreteri Nikolay Patruşev, 10-20 Ağustos tarihleri arasında Tacikistan'da ABD Komutanlığı altında yapılan ve Kazakistan'ın da yer aldığı askeri tatbikatı eleştirmiş ve bu tatbikatın temel amacı ABD'nin bölgeyi istikrarsızlaştırmak olduğunu ve bölge ülkelerinin bu tür girişimlerden uzak durmaları gerektiğini söylemiştir.⁶⁹ Bununla birlikte Tokayev-Putin görüşmesi sonuçsuz kalmıştır.

⁶⁵ "Kazakhstan Podtverdil Plany Po Eksportu Nefti v Obhod Rossii," Central Asia, erişim 18.03.2025, <https://centralasia.media/news:1816839>

⁶⁶ Darya Savenkova & Vasiliy Milkin, "Kazakhstan Naçal İspol'zovat' Al'ternativnye Marşruty Eksporta Nefti," Vedomosti, erişim 18.03.2025, <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2022/10/20/946590-kazahstan-alternativnie-marshruti>

⁶⁷ "Rukopojatie Krepkoe," Kommersant, erişim 18.03.2025, <https://www.kommersant.ru/doc/5523445?ysclid=ldmeo6nzpc596767727>

⁶⁸ Sayan Abayev, "Spetsifika Geopolitiçeskoy Situatsii Podskazyvaet Neobhodimost' "Sverki Çasov"- Tokaev Vstretilsya S Putiny," İnbusiness, erişim 18.03.2025, <https://inbusiness.kz/ru/news/specifika-geopolitiçeskoy-situatsii-podskazyvaet-neobhodimost-sverki-chasov-tokaev-vstretilsya-s-putiny>

⁶⁹ "Patruşev Predupredil Kolleg Po ŞOS Ob Opasnosti Sovmestnyh s ŞŞA Uçeniy," TASS, erişim 18.03.2025, <https://tass.ru/politika/15536949>

22 Ağustos'ta ise HBK su altı manşonlarında çatlakların ortaya çıkması gerekçesiyle Rusya iki petrol rıhtımının işletimini askıya almıştır.⁷⁰

Putin'le gerçekleştirilen görüşmelerden istenilen sonucun çıkmaması üzerine 24 Ağustos'ta Tokayev, Bakü'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Tokayev ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev arasındaki görüşmenin ana konusu Kazakistan petrolerini Azerbaycan üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılması olmuştur. Ayrıca taraflar arasında ticari, ekonomik, ulaştırma ve lojistik olmak üzere Kazakistan-Azerbaycan stratejik ortaklığının geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik anlaşmalar imzalanmıştır.⁷¹ Tokayev, "halihazırdaki talebin arzı aşması riskinin olması ve bu faktörler eninde sonunda nihai tüketiciyi olumsuz etkileyecek" olması, "mevcut yollara alternatif olabilecek Azerbaycan üzerinden petrol taşımacılığı alanında önemli bir iş birliği potansiyelini" ortaya çıkarmakta ve "iş birliği için yeni bir çerçevenin değerlendirilmesini ve transit ve ulaşım hatlarının kurulmasını zorunlu kılmaktadır"⁷² demiştir. Kazakistan için BTC aracılığıyla petrol ihracatının mümkün olması, Rusya'nın karşısında elinin güçlenmesi demektir. Bu nedenle Putin'e karşı pazarlık diplomasisi izleyen Tokayev'in daha rahat hareket etmesi anlamına gelmektedir.

Yaşanan gelişmelere rağmen kısa zaman içerisinde Kazakistan'ın Rusya'nın yerini alacak alternatif güzergâh yaratması olası görünmemektedir. Bazı uzmanlara göre, Kazakistan Hazar üzerinden Bakü'ye petrol taşıması için yeterli petrol tankerlerine sahip değildir. Hazar Denizi'nin statüsünü belirleyen Aktau Sözleşmesi'ne göre Azerbaycan ile Kazakistan arasında bir boru hattı inşası bu iki devletin uzlaşısına bağlı⁷³ olsa da yeni bir hattın inşa edilmesi için zamana ve finansal desteğe ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca HBK'den gelen petrol hacimlerini karşılayamayan BTC'nin kapasitesini artırılması ve Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'deki petrol taşıma altyapısının genişletilmesi gerekmektedir.⁷⁴ Bu nedenle de Kazakistan, ilişkileri gerilen Rusya'yla temasını sürdürmüş ve Tokayev, pazarlık diplomasisi kapsamında Rusya'yı tekrar ziyaret etmiştir. Bu süreçte Kazakistan'a yönelik iddialardan biri de Rusya'nın yaptırımları aşma konusunda bu ülkedeki şirketleri kullandığı ve karmaşık yöntemler izledikleridir.⁷⁵ Bunun neticesinde Astana, Moskova'nın yaptırımları aşmasına izin vermeyeceklerini belirtse de Orta Asya, Rusya'nın dünyaya açılan kapılarından biri olmaya devam etmiştir.⁷⁶

⁷⁰ "KTK Sokratil Prokachku Nefti İz Kazahstana Po Tehničeskim Priçinam," İzvestiya, erişim 18.03.2025, <https://iz.ru/1383186/2022-08-22/ktk-sokratil-prokachku-nefti-iz-kazahstana-po-tekhničeskim-prichinam>

⁷¹ "Kasım-Jomart Tokaev i İl'ham Aliyev Proveli Peregovory V Raşşirennom Formate," Akorda, erişim 18.03.2025, <https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-i-ilham-aliev-proveli-peregovory-v-rasshirennom-formate-247307>

⁷² "Kazahstan i Azerbaydjan Sozdayut Transportno-Logističeskiy Marçrut," Caliber.Az, erişim 18.03.2025, <https://caliber.az/post/64453/>

⁷³ Kahraman & Merdan, "Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü," 434-468.

⁷⁴ Vasilij Milkin, "Smojet li Kazahstan Diversifitsirovat' Postavki Nefti," Vedomosti, erişim 18.03.2025, <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2022/07/07/930415-kazahstan-postavki-nefti>

⁷⁵ Catherine Putz, "Additional Kazakh and Uzbek Companies Hit With Russia-Related Sanctions," The Diplomat, erişim 22.05.2025, <https://thediplomat.com/2024/11/additional-kazakh-and-uzbek-companies-hit-with-russia-related-sanctions/>

⁷⁶ Ekaterina Fadeyeva, "Zarubili Eşçyo Odno Okno v Evropu? Kak po Rossiyanam Udarit Ogranichenie Parallel'nogo Importa cherez Kazahstan," MSK1, erişim 22.05.2025, <https://msk1.ru/text/business/2023/03/26/72162017/>; "Bryussel' Zapugivaet Kazahstan i Odnovremenno Obeschaet Yemu 'Morkovku'," Logirus, erişim 18.03.2025,

Tokayev, 2022’de yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra ilk yurt dışı ziyaretini Rusya’ya gerçekleştirmiştir. Ziyaretinden iki gün önce, 26 Kasım’da resmen görevine başladığında Tokayev, dengeli ve yapıcı bir dış politika izlemeye devam edeceğini, Rusya, Çin ve Orta Asya ülkeleri ile iş birliğini güçlendireceğini, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve ilgili ülkelerle ilişkilerini geliştirmeyi hedeflediğini belirtmiştir.⁷⁷ Daha sonra Moskova’ya gitmiş ve Putin’le görüşmesinin temel gündemini güvenlik, ekonomi ve enerji oluşturmuştur. Tokayev, bu ziyaretin derin siyasi anlam taşıdığını, Rusya’nın ana stratejik ortak olduğunu ve bu ilişkileri devam ettirmek istedikleri açıklamıştır.⁷⁸

Görüşmelerin ardından liderler, 37 maddelik ortak deklarasyonu imzalamıştır. Belgenin Kazak-Rus iş birliğinin genişletilmesi ve derinleştirilmesine ek bir ivme kazandıracağı belirtilmiştir. Rusya ile Kazakistan arasındaki sorunlu konular da deklarasyonda yer almıştır. Deklarasyonda ülkelerin ulusal çıkarları çerçevesinde bağımsız dış politika izleyecekleri belirtilmiştir. Ayrıca iki devletin askeri-politik ve askeri-teknik iş birliğine devam edeceği ve tek taraflı yaptırımlar ile ekonomik baskıların kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Rus-Kazak ilişkilerinde kriz nitelikte olan enerji transiti konusuyla ilgili, enerji ihracatında tarafların topraklarından geçişi için uygun koşulların yaratılacağı belirtilmiştir.⁷⁹ Bu, Rusya’nın Kazak petrollerinin ihracatını engellemekten vazgeçmesi demektir. Bunun üzerine Rusya, Kazakistan ve Özbekistan’dan oluşacak üçlü doğalgaz ittifakının kurulmasını önermiştir. Söz konusu öneri, Rus gazının Kazakistan ve Özbekistan toprakları üzerinden taşınması koordine etmeyi amaçlamaktaydı.⁸⁰ Avrupa pazarındaki ciddi kayıplar göz önüne alındığında, Rusya’nın en önemli amacı yeni tüketici pazarlar ve yeni rotalar bulmaktır. Moskova, yeni pazarlar ve rotalar kapsamında Kazakistan, Özbekistan, Çin, Pakistan ve Hindistan’a odaklanmıştır.⁸¹

Kazakistan, Rusya’nın doğalgaz ittifakı teklifini değerlendireceğini söylemiş ancak bunu Özbekistan’la da istişare edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu durum resmi olarak ne evet ne de hayır demektir. Kısaca Astana, teklife soğuk yaklaşmakla birlikte Taşkent’in cevabına odaklanılması gerektiği mesajını vermiştir. Rusya’nın teklifi, başta Kazakistan ve Özbekistan olmak üzere bölge ülkelerinin enerji stratejisi ve kendi aralarındaki iş birliğine uymamaktaydı. Rusya’nın önerdiği üçlü doğalgaz ittifakı nedeniyle bölge devletleri, bölgesel ve küresel enerji ilişkilerini Rusya’ya uyarlamak durumunda kalacaklardır. Neticede ise Özbekistan bu öneriyi kabul etmemiş ve girişim başarısız

https://logirus.ru/news/custom_and_ved/bryussel_zapugivaet_kazakhstan_i_odnovremenno_obeshchaet_emu_morkovku.html

⁷⁷ Darya Podolskaya, “V Astane Proşla İnauguraciya Prezidenta Kasım-Jomarta Tokaeva,” 24KG, erişim 18.03.2025, https://24.kg/vlast/251819_vastane_proshla_inauguratsiya_prezidenta_kasym-jomarta-tokaeva/

⁷⁸ Konstantin Zhuravlev, “Strategičeskie soyuzniki: o čyom govorit vizit prezidenta Kazahstana v Moskvu,” Gazetu.Ru, erişim 18.03.2025, <https://www.gazeta.ru/politics/2022/11/30/15861319.shtml>

⁷⁹ “Putin i Tokaev Podpisali Sovmestnyu Deklaratsiyu o Sotrudničestve,” Aif.Ru, erişim 18.03.2025, https://aif.ru/politics/putin_i_tokaev_podpisali_sovmestnyu_deklaratsiyu_o_sotrudnichestve

⁸⁰ “Putin i Tokaev Obsudili Gazoviy Soyuz Rossii, Kazahstana i Uzbekistana,” Ria Novosti, erişim 18.03.2025, <https://ria.ru/20221129/soyuz-1834924869.html?ysclid=ldnoxlgj12776887242>

⁸¹ Olga Samofalova, “Tri Pričiny Dlya Sozdaniya Troystvennogo Gazovogo Soyuza,” Vzglyad, erişim 18.03.2025, <https://vz.ru/economy/2022/11/30/1188853.html>

olmuştur.⁸²

İkinci Tokayev-Putin görüşmesinin ardından Kazak petrollerinin Rusya üzerinden ihracatı kolaylaşmıştı. Kasım 2022’de Kazakistan Başbakanı Smailov, HBK’nin onarımı birkaç haftaya tamamlanacağını açıklamıştır.⁸³ Kazakistan Enerji Bakanı Bolat Akçulakov, HBK’nin 2023’te Kazak petrolünün ihracatı için ana güzergâh olmaya devam edeceğini, HBK’nin yaptırımlara maruz kalmayacağını ve Kazak petrolünün Drujba Boru Hattı aracılığıyla Rusya ve Belarus üzerinden de Almanya’ya ihraç edilmesinin desteklediğini söylemiştir. Rusya Başbakan Yardımcısı Aleksandr Novak, 21 Aralık 2022’de Rusya’nın Kazak petrol ihracatını destekleyeceğini belirtmiştir.⁸⁴ Enerji Bakan Yardımcısı Asset Magauov, 1 Şubat 2023’te yıl içinde Kazakistan’ın HBK üzerinden petrol ihracatını %8,7 artırarak 56,5 milyon tona çıkarmak istediğini açıklamıştır.⁸⁵ Enerji Bakanı Bolat Akçulakov, Kazakistan ihracat rotalarının çeşitlendirilmesi ve alternatif yolların geliştirilmesi için bir yol haritası geliştirildiğini, BTC ile İran ve Çin’e yönelik ihracat yollarının geliştirilmesine ağırlık verileceğini aktarmıştır.⁸⁶

Sonuç

Post-Sovyet devletler olan Kazakistan ile Rusya, aralarında güçlü sosyal, siyasal, ekonomik ve güvenlik bağlar bulunurken KGAÖ gibi ortak savunma örgütlerinde iş birliği yapmaktadırlar. Lakin bir konuya yönelik farklı bakış açıları ve ulusal çıkar çatışmaları, tarafları farklı politikalar izlemeye ve hatta aralarındaki ilişkileri tekrardan gözden geçirmelerine neden olabilmektedir. Bunun somut örneği olarak, 2022 yılında Ukrayna’da başlayan savaşla birlikte Kazakistan ile Rusya arasındaki ilişkiler de gerilmiştir.

Rusya için Kazakistan, post-Sovyet ülkeler arasında en stratejik konuma sahip olan ve vazgeçilemez ülkelere biridir. Ocak Olayları sürecinde Rusya’da post-Sovyet ülkeler üzerinde oynamak istediği liderlik rolü bakımından yeni bir dönem başladığı beklentisi olduğu düşünülebilir. Kazakistan’daki protestolar sırasında bu ülkeyi destekleyen Rusya’da Ukrayna konusunda destek göreceğine dair bir beklenti oluşmuştur. Fakat Rusya’nın Ukrayna müdahalesi en başta Kazakistan olmak üzere komşu ülkelerinde güvenlik endişelerinin artmasına yol açmıştır. Ukrayna konusunda yalnız kalarak beklentileri gerçekleşmeyen Rusya ise karşılık olarak Kazakistan’ın petrol ihracatı üzerinden baskı kurmaya başlamıştır. Kazak petrollerinin yurtdışına aktarılmasına dolaylı yollarla ambargo uygulamaya çalışması sebebiyle Kazakistan, Rusya’ya olan bağımlılığını azaltmak zorunda kalmıştır. Astana yönetiminin Rusya’nın Ukrayna’yı işgal

⁸² Aleksandr Rassohin, “Troystvennyy Soyuz» Ne Slojilsya,” Kommersant, erişim 18.03.2025, <https://www.kommersant.ru/doc/5708495?ysclid=ldnow4k3pv413976062>

⁸³ “Remont na KTK Planiruyut Zavershit’ v Teçenie Dvuh-Treh Nedel,” Kapital, erişim 18.03.2025, <https://kapital.kz/economic/110294/remont-na-ktk-planiruyut-zavershit-v-techeniye-dvukh-trekh-nedel.html>

⁸⁴ “KTK v 2023 Godu Ostanetsya Osnovnym Marçrutom Eksporta Kazahstanskoy Nefti,” Rambler, erişim 18.03.2025, <https://finance.rambler.ru/markets/49962287-ktk-v-2023-godu-ostanetsya-osnovnym-marshrut-eksporta-kazahstanskoy-nefti/?ysclid=ldpfvtr8ym64099193>

⁸⁵ “Kazahstan v 23g Hoçet Na 8,7% Uveličit’ Eksport Nefti Po KTK – Minjenergo,” Financial One, erişim 18.03.2025, https://fomag.ru/news-streem/kazahstan_v_23g_khochet_na_8_7_uvelichit_eksport_nefti_po_ktk_minenergo/?ysclid=ldpgrit9r8241634822

⁸⁶ Anton Nikitin, “Kazahstan Reşil Razvivat’ Al’ternativniye Marçrutı Eksporta Nefti,” Vzglyad, erişim 18.03.2025, <https://vz.ru/news/2022/12/14/1190936.html?ysclid=ldzjz5ole519756581>

girişimi desteklemediğini ve Rusya'ya uygulanan uluslararası yaptırımlara uyacağını açıklaması Moskova'da rahatsızlık yaratmıştır. Neticede taraflar arasında görüş ve ulusal çıkar farklılıkları belirginleşmiş ve Kazakistan, Rusya'yı dengeleyebileceği ve enerji kaynaklarını dünya piyasalarına sunabileceği alternatif seçenekler aramaya başlamıştı.

Astana-Moskova arasında gerilen ilişkiler sürecinde Tokayev, Rusya'ya alternatif güzergahlar belirleme ve pazarlık diplomasisi izleme kararı alınmıştır. Ancak Kazakistan'ın kısa sürede Rusya'ya alternatif bir rota geliştirmesi mümkün değildi. Bu nedenle ikinci stratejiyi hayata geçirmiştir. Pazarlık diplomasisi olarak tanımlayabileceğimiz bu aşamada iki kere Rusya'yı ziyaret eden Tokayev, Ukrayna konusundaki politikasında değişime gitmeden Putin'le ilişkileri normalleştirmiştir.

Kazakistan ile Rusya arasındaki ilişkiler tekrar normalleşse de ilişkilerin geçmişteki gibi olmayacağı kesindir. Rusya'ya yönelik tehdit algısı tekrardan şekillenen Kazakistan, artık bu ülkeye karşı daha açık bir şekilde güvensizlik beslemektedir. Zira petrol ihracatını Rusya'ya alternatif olarak Hazar Denizi üzerinden yapmaya başlayan Kazakistan, bu projeye olan yatırımlarını devam ettirmektedir. Rusya içinse Kazakistan artık sadık bir müttefik değildir. Bu durum tarafların müttefiklik ilişkilerinin sınırını göstermiştir.

Taraflar arasındaki iş birliğinin sınırları ilk çerçeveden değerlendirilebilir. İlk olarak Rusya açısından iş birliğinin sınırları (1) post-Sovyet devlet olan Kazakistan'ın Rusya'yı her koşulda desteklemesi ya da en azından Rusya'nın karşısında yer alınmaması, (2) Kazakistan'ın Rusya'nın düşmanlarıyla ilişkilerin daha fazla güçlendirilmemesi, (3) yaptırımlar gibi kendisine karşı olan adımlara dahil olmaması, (4) Ukrayna işgali sürecinde olan görüleceği üzere ikili veya KGAÖ çerçevesinde barış gücü olsa bile askerî açıdan desteklemesi ve (5) asimetrik güç dengesinin Rusya lehine olacak şekilde korunması gibi etkenlerden oluştuğu iddia edilebilir. Rusya'nın bu politikaları gerek Kazakistan üzerindeki etkisi ve bu ülkeyi arka bahçesi olarak görmesinden gerekse de büyük güç psikolojisinden kaynaklanmaktadır. İkinci olarak Kazakistan açısından iş birliğinin sınırları (1) ulusal güvenliğine, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik doğrudan ve dolaylı olarak tehdide bulunulmaması, (2) Kazakistan açısından var olan asimetrik güç dengesinin daha simetrik bir hal kazanması ve bunun engellenmemesi, (3) Astana'nın uluslararası hukuka aykırı bir karar almaya zorlanmaması, (4) Astana'nın küresel siyasette ve krizlerde taraf seçmeye zorlanmaması ve (5) Kazakistan'ın Batı ile ilişkilerinin zarar görmemesi ve çok vektörlü dış politikasından ödün verilmemesinin istenmemesi gibi faktörlerden oluştuğu söylenebilir. Kazakistan'ın bu politikalarının arkasında yatan etkenler ise hem gelişmekte olan bir güç olması hem Rusya'yla güçlü ilişkileri hem de tehdit algısıdır.

Söz konusu maddelerin taraflar arasında bir çıkar ve politika çatışmasına yol açacağı söylenebilir. Rusya-Ukrayna Savaşı bunu tetiklemiştir. Kısaca tarafların algıları ve çıkarları, ilişkilerdeki iş birliğinin sınırlarını net bir şekilde belirlemektedir. Örneğin Rusya, Kazakistan'dan uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen Ukrayna konusunda destek beklemektedir. Kazakistan ise hem toprak bütünlüğü ve egemenlik konusundaki tutumuna hem de uluslararası hukuka aykırı hareket etmek istememektedir.

Kazakistan, Rusya'yla iş birliğine önem vermektedir. Rusya'dan eşit ülkeler gibi hareket etmesini, Astana'nın kararlarına saygı göstermesi ve güvenlik tehdidine dönüşmemesine beklemektedir. Bunun olabilmesi için Rusya'nın baskıcı politikasından vazgeçmesini istemektedir. Rusya ise Kazakistan'dan müttefiklik ilişkisinin ötesinde kendi çevresinden ayrılmaması beklentisindedir. Kısaca Moskova yönetimi, ulusal çıkarların çatıştığı durumlardan bile Astana'dan koşulsuz bir sadakat beklemektedir. Bu bağlamda Rusya, Kazakistan'dan Batı'ya karşı mücadelesinde destek olmasını veya en azından kendisini zor durumda bırakacak politikalar izlememesini talep etmektedir. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte taraflar arasında bir güven kırılması yaşanmıştır. Bu nedenle Rusya baskı politikası izlerken; Kazakistan ise zaman kazanmaya çalışmaktadır. Bu süreçte Kazakistan, Rusya'ya olan jeopolitik bağımlılığı azaltmak için alternatif güzergahlar oluşturmak, Rusya'yı dengeleyebilecek dış desteği sağlamak ve Rusya'nın baskı politikasından vazgeçeceği zamanı beklemek gibi üç strateji benimsemiştir.

Beyanname:

- 1. Etik Kurul İzni:** Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- 2. Katkı Oranı Beyanı:** Yazarlar, makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan etmektedirler.
- 3. Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Declarations:

- 1. Ethics approval:** Not applicable.
- 2. Author contribution:** The authors declare they have contributed equally to the article.
- 3. Competing interests:** The authors declare no competing interests.

KAYNAKÇA

- Abayev, Sayan. "Spetsifika Geopoliticheskoy Situatsii Podskazyvaet Neobhodimost' "Sverki Chasov"- Tokaev Vstretilsya S Putinyem." İnbusiness. Erişim 18.03.2025. <https://inbusiness.kz/ru/news/specifika-geopoliticheskoy-situacii-podskazyvaet-neobhodimost-sverki-chasov-tokaev-vstretilsya-s-putinyem>
- Abbasova, Vusala. "China's President Vows to Support Kazakhstan's Territorial Integrity." Caspian News. Erişim 18.03.2025. <https://caspiannews.com/news-detail/chinas-president-vows-to-support-kazakhstans-territorial-integrity-2022-9-16-0/>
- "Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly." United Nations Digital Library. Erişim 25.05.2025, <https://digitallibrary.un.org/record/3959039?ln=en>
- Beloglazov, A. B. "Formirovanie i razvitie rossiysko-kazahstanskih otnosheniy v pervoy polovine 1990-h godov." *Uçyonye Zapiski Kazanskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 151/1 (2009): 191-205.
- "Bryussel' Zapugivaet Kazakhstan i Odnovremenno Obeshchaet Yemu 'Morkovku'." Logirus. Erişim 18.03.2025. https://logirus.ru/news/custom_and_ved/bryussel_zapugivaet_kazakhstan_i_odnovremenno_obeshchaet_emu_-morkovku.html

- "China eclipses Russia as Central Asia's top trade partner in 2023." Eurasianet. Erişim 25.05.2025, <https://eurasianet.org/china-eclipses-russia-as-central-asias-top-trade-partner-in-2023>
- Collective Security Treaty, dated May 15, 1992." Collective Security Treaty Organization. Erişim 25.05.2025, https://en.odkb-csto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/#loaded
- Dubovaya, Mariya. "S&P Global: Jeksport Nefti Kazahstana Budet Zaviset' Ot Rossii Eşyo 3-5 Let Pri Lyubom Stsenarii." İnform Buro. Erişim 18.03.2025. <https://informburo.kz/novosti/sp-global-eksport-nefti-kazaxstana-budet-zaviset-ot-rossii-eshhyo-3-5-let-pri-lyubom-scenarii>
- Engvall, Johan. "Central Asia One Year After Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine." Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program (2023). Erişim 18.03.2025. https://www.cacianalyst.org/resources/pdf/23307_FT_Engvall_2.pdf
- "Exclusive: Kazakhstan to start oil sales via Azeri pipeline to bypass Russia." Reuters. Erişim 18.03.2025. <https://www.reuters.com/business/energy/exclusive-kazakhstan-start-oil-sales-via-azeri-pipeline-bypass-russia-2022-08-12/>
- Fadeyeva, Ekaterina. "Zarubili Eşçyo Odno Okno v Evropu? Kak po Rossiyanam Udarit Ogranichenie Parallel'nogo Importa cherez Kazakhstan." MSK1. Erişim 22.05.2025. <https://msk1.ru/text/business/2023/03/26/72162017/>
- "Foreign trade turnover of the Republic of Kazakhstan (January-December 2023)." Bureau of National Statistics. Erişim 18.03.2025, <https://stat.gov.kz/en/industries/economy/foreign-market/publications/123067/>
- "General Information." Caspian Pipeline Consortium. Erişim 25.05.2025, <https://www.cpc.ru/en/about/Pages/general.aspx>
- Grobman, Ekaterina, Il'ya Lakstygal, Gleb Mishutin & Marina Tsareva. "ODKB hoşet učasťvovat' v mirotvorčeskih operacijah OON, kak NATO." Vedomosti. Erişim 18.03.2025. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2022/03/03/912018-odkb-uchastvovat-mirotvorcheskih>
- Hedenskog, Jakob & Hugo von Essen. "Russia's CSTO Intervention in Kazakhstan: Motives, Risks and Consequences." Utrikespolitiska İnstitutet. Erişim 18.03.2025. <https://www.ui.se/forskning/centrum-for-osteuropastudier/sceus-commentary/russias-csto-intervention-in-kazakhstan-motives-risks-and-consequences>
- Hudson, Victoria. "The impact of Russian soft power in Kazakhstan: creating an enabling environment for cooperation between Nur-Sultan and Moscow." *Journal of Political Power* 15/3 (2022): 469-494.
- Ilina, Viktoriya. "Çto delat, s KTK Razmışlyayut Politologi İ Analitiki." ORDA. Erişim 18.03.2025. <https://orda.kz/chto-delat-s-ktk-razmyshljajut-politologi-i-analitiki-nbsp/>
- "Iran i Kazahstan Podpisali Devyat' Dokumentov O Sotrudniöestve Dvuh stran." TASS. Erişim 18.03.2025. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/14968009>

- "İstochnik Soobshil O Snijenii KTK Otgruzki Nefti v Marte İz-Za Remonta." Interfax. Erişim 18.03.2025. <https://www.interfax.ru/business/840448>
- Kadyrzhanov, Rüstem, Zhannat Makasheva, Zhyldyz Amrebayeva & Aidar Amrebayev. "Kazakhstan's Sovereignty in the Context of Kazakh-Russian Relations." *Central Asia and the Caucasus* 22/4 (2021): 92-103.
- Kahraman, Firdes Şeyda & Ali Samir Merdan. "Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü." *KAÜİİBFD* 11/21 (2020): 434-468.
- Kaiser, Robert & Jeff Chinn. "Russian-Kazakh Relations in Kazakhstan." *Post-Soviet Geography* 36/5 (2013): 257-273.
- Kanapiyanova, Zhuldyz. "History of the Energy Sector Development and Kazakhstan's Energy Potential." *Eurasian Research Journal* 1/2 (2019): 25-38.
- "Kasım-Jomart Tokaev i İl'ham Aliev Proveli Peregovory V Rasshirennom Formate." Akorda. Erişim 18.03.2025. <https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-i-ilham-aliev-proveli-peregovory-v-rasshirennom-formate-247307>
- Kassenova, Togzhan. "Kazakhstan's Irreversible Disarmament." *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* 7/1 (2023): 60-70.
- "Kazakhstan i Azerbaydjan Sozdayut Transportno-Logistiçeskiy Marçrut." Caliber.Az. Erişim 18.03.2025. <https://caliber.az/post/64453/>
- "Kazakhstan Podtverdil Plany Po Eksportu Nefti v Obhod Rossii." Central Asia. Erişim 18.03.2025. <https://centralasia.media/news:1816839>
- "Kazakhstan Reshil Diversifitsirovat' Postavki Nefti Ne İz-Za Politiki." Interfax. Erişim 18.03.2025. <https://www.interfax.ru/business/850983>
- "Kazakhstan v 23g Hoçet Na 8,7% Uveličit' Eksport Nefti Po KTK – Minjenergo." Financial One. Erişim 18.03.2025. https://fomag.ru/news-streem/kazakhstan_v_23g_khochet_na_8_7_uvelichit_eksport_nefti_po_ktk_minenergo/?ysclid=ldpgrit9r8241634822
- "Kazakistan OPEK+ Bojynşa Oz Mindettemelerin ondirudi Kuskartu Esebinen oteydi." Erişim 18.03.2025. <https://www.gov.kz/memleket/entities/energo/press/news/details/347102?lang=k>
- Kim, Lucian. "The Other Jan. 6." Foreign Policy. Erişim 18.03.2025. <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/kazakhstan-bloody-january-violence-tokayev-nazarbayev-conspiracy-protest/>
- "KTK Sokratil Prokaçku Nefti İz Kazahstana Po Tehniçeskim Priçinam." İzvestiya. Erişim 18.03.2025. <https://iz.ru/1383186/2022-08-22/ktk-sokratil-prokachku-nefti-iz-kazahstana-po-tekhnicheskim-prichinam>
- "KTK v 2023 Godu Ostanetsya Osnovnim Marçrutom Eksporta Kazahstanskoy Nefti." Rambler. Erişim 18.03.2025. <https://finance.rambler.ru/markets/49962287-ktk-v-2023-godu-ostanetsya-osnovnym-marshrutom-eksporta-kazahstanskoy-nefti/?ysclid=ldpfvtr8ym64099193>

- Kurmanov, Ainur. "Tokayev, to please American oil workers, is ruining relations with Putin." *Polit Navigator*. Erişim 18.03.2025. <https://www.politnavigator.net/tokayev-v-ugodu-amerikanskim-neftyanykam-gubit-otnosheniya-s-putiny.html>
- Laruelle, Marlene. "Why No Kazakh Novorossiia? Kazakhstan's Russian Minority in a Post-Crimea World." *Problems of Post-Communism* 65/1 (2016): 65-78.
- Laumulin, Murat & Mukhtar Shaken. "Kazakhstan and Russia: Relations as Part of Russia's Foreign Policy Strategy." *Central Asia and the Caucasus* 1/49 (2008): 112-124.
- Laumulin, Murat. "Strategiçeskiye İnteresı Rossii v Gosudarstvah Tsentralnou Azii Na Sovremennom Etape." *Tsentralnaya Aziya i Kavkaz* 3/63 (2009): 105-122.
- Lavrov, Sergey. "Rossiya i Kazahstan: sotrudnichestvo bez granits." *Rossiyskiy sovet po mejdunarodnyım delam*. Erişim 18.03.2025. <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/rossiya-i-kazahstan-sotrudnichestvo-bez-granits/>
- Malaşenko, Aleksey. "İnteresı İ Şansı Rossii v Tsentralnoy Azii." *Pro et Contra* 1/2 (2013): 21-34.
- Mallinson, Kate. "Russia's influence in Kazakhstan is increasing despite the war in Ukraine." *Chatham House*. Erişim 18.03.2025. <https://www.chathamhouse.org/2024/02/russias-influence-kazakhstan-increasing-despite-war-ukraine>
- "Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons." *United Nations*. Erişim 18.03.2025. <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb>
- Milkin, Vasiliy. "Smojet li Kazahstan Diversifitsirovat' Postavki Nefti." *Vedomosti*. Erişim 18.03.2025. <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2022/07/07/930415-kazahstan-postavki-nefti>
- "Minfin Kazahstana Obsujdaet Realizaciyu Zapreta Na Eksport V Rossiju." *Asya Plus*. Erişim 18.03.2025. <https://asiaplustj.info/ru/news/world/20220706/minfin-kazahstana-obsuzhdaet-realizatsiyu-zapreta-na-eksport-v-rossiyu?ysclid=ldjo41hi61239668975>
- "Minfin Kazahstana: Uşerb Ot Avarii Na KTK Mojet Sostavit' Do \$330 mln." *Vedomosti*. Erişim 18.03.2025. <https://www.vedomosti.ru/economics/news/2022/04/19/918724-uscherb-ktk-do-330-mln>
- "Missiya v Kazakstane Dokazala Vostrebovannost' Kollektivnykh Mekhanizmov-Bordyuja." *EurAsia Daily*. Erişim 18.03.2025. <https://eadaily.com/ru/news/2022/01/25/missiya-v-kazahstane-dokazala-vostrebovannost-kollektivnyh-mehanizmov-bordyuzha>
- Muhametov, R. S. "Tsentralnaya Aziya vo vneşney politike Rossii." *İzvestiya Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 3/80 (2010): 112-117.
- Muhin, Vladimir. "Kollektivnaya Nadnatsionalnaya Oboroba." *Nezavisimaya Gazeta*. Erişim 18.03.2025. https://nvo.ng.ru/nvo/2012-09-20/1_oborona.html
- Muratova, Mariya, Houman Sadri & Ainur Issayeva. "The EU and Kazakhstan in the latest geopolitical and geoeconomic conditions: New dimensions of partnership." *Journal of Eurasian Studies* 16/1 (2025): 20-31.

- Naumkin, Vitaliy. "Rossiyskaya politika v otnoşenii Kazahstana." İçinde *Strategičeskie perspektivy: veduşie derjavy, Kazahstan i central'noaziatskiy uzel*, ed. Robert Legvold, 47-80. London: Interdiagnost, 2004.
- Nikitin, Anton. "Kazahstan Reşil Razvivat' Al'ternativniye Marşrutı Eksporta Nefti." *Vzglyad*. Erişim 18.03.2025. <https://vz.ru/news/2022/12/14/1190936.html?ysclid=ldzjz5ole519756581>
- Nikonov, Vyacheslav. "Deputat Gosdumy Nazval Territoriyu Kazakhstana «Podarkom Rossii»." *Gazeta.Uz*. Erişim 18.03.2025. <https://www.gazeta.uz/ru/2020/12/13/kazahstan/>
- Nurmubanbetov, Miras. "V Otnoşeniyah Rossii i Kazahstana Rasstavlyayutsya Toçki Nad "Yo".
İnosmi. Erişim 18.03.2025. <https://inosmi.ru/20220822/kazahstan-255614820.html>
- Omelicheva, Mariya Y. "Kazahstan-Russia Relations in the Wake of the January Unrest." *Russian Analytical Digest* 278 (2022): 9-13.
- "Operations." Caspian Pipeline Consortium. Erişim 25.05.2025, <https://www.cpc.ru/en/operations/Pages/default.aspx>
- Pal, Lakshman Chandra. "The International North-South Transport Corridor (INSTC) and India: potential and impediments." *Brazilian Journal of Political Economy* 44/3 (2024): 563-582.
- "Patruşev Predupredil Kolleg Po ŞOS Ob Opasnosti Sovmestnyh s ŞŞA Uçeniy." TASS. Erişim 18.03.2025. <https://tass.ru/politika/15536949>
- "Perevozka 5 mln tonn gruzov iz Kazahstana budet osuşestvlyat'sya cherez İran." IRNA. Erişim 18.03.2025. <https://ru.irna.ir/news/84819890/>
- Petrenko, Roman. "Kazahstan Ne Priznayet "Respubliki" ORDLO İ İsklyuçayet Otpravku Tuda Voysk ODKB." *Ukrainskaya Pravda*. Erişim 18.03.2025. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/22/7325004/>
- Podolskaya, Darya. "V Astane Proşla İnauguraciya Prezidenta Kasım-Jomarta Tokaeva." 24KG. Erişim 18.03.2025. https://24.kg/vlast/251819_vastane_proshla_inauguratsiya_prezidenta_kasyim-jomarta_tokaeva/
- "Polniy Tekst Obrashcheniya Vladimira Putina Po Priznaniyu DNR i LNR 21 Fevralya 2022: Stenogramma." *Komsomolskaya Pravda*. Erişim 18.03.2025. <https://www.kp.ru/daily/27366/4549244/>
- Pradhan, Ramakrushna. "India-Kazakhstan energy relations: Looking back and looking ahead." *Journal of Eurasian Studies* 13/2 (2022): 103-118.
- "Pravitel'stvo Kazahstana Obsudilo Minimizaciyu Uşherba Ot Priostanovki KTK." Interfax. Erişim 18.03.2025. <https://www.interfax.ru/world/850707>
- "Pri Neobkhodimosti RK Mojet Uveličit' Prokachku Rossiyskoy Nefti V KNR v 1,7 Raza." *Kapital*. Erişim 18.03.2025. <https://kapital.kz/economic/106482/pri-neobkhodimosti-rk-mozhet-uvelichit-prokachku-rossiyskoy-nefti-v-knr-v-1-7-raza.html>
- "Putin i Tokaev Obsudili Gazoviy Soyuz Rossii, Kazahstana i Uzbekistana." *Ria Novosti*. Erişim 18.03.2025. <https://ria.ru/20221129/soyuz-1834924869.html?ysclid=ldnoxlgj12776887242>

- “Putin i Tokaev Podpisali Sovmestnuyu Deklaratsiyu o Sotrudničestve.” Aif.Ru. Erişim 18.03.2025.
https://aif.ru/politics/putin_i_tokaev_podpisali_sovmestnuyu_deklaratsiyu_o_sotrudnichestve
- Putz, Catherine. “Additional Kazakh and Uzbek Companies Hit With Russia-Related Sanctions.” The Diplomat. Erişim 22.05.2025. <https://thediplomat.com/2024/11/additional-kazakh-and-uzbek-companies-hit-with-russia-related-sanctions/>
- “Rabota S Rossiey Prodoljaetsya Bez Narušenija Sankciy, Zayavil Tokaev.” Ria Novosti. Erişim 18.03.2025. <https://ria.ru/20220615/sanktsii-1795404652.html?ysclid=ldjqivaumq373744158>
- Rassohin, Aleksandr. “«Troystvenniy Soyuz» Ne Slojilsya.” Kommersant. Erişim 18.03.2025. <https://www.kommersant.ru/doc/5708495?ysclid=ldnow4k3pv413976062>
- “Remont na KTK Planiruyut Zavershit’ v Teçenie Dvuh-Treh Nedel.” Kapital. Erişim 18.03.2025. <https://kapital.kz/economic/110294/remont-na-ktk-planiruyut-zavershit-v-techeniye-dvukh-trekh-nedel.html>
- Roy, Oliver. *Yeni Orta Asya: Ya da Ulusların İmal Edilişi*. İstanbul: Metis Yayınları, 2000.
- Rudenshiold, Eric. “Ukrainian Fallout: Kazakhstan’s Economy Could Be Caught Between Russia and the U.S.” Caspian Policy Center. Erişim 18.03.2025. <https://www.caspianpolicy.org/research/security/ukrainian-fallout-kazakhstans-economy-could-be-caught-between-russia-and-the-us>
- “Rukopojatie Krepkoe.” Kommersant. Erişim 18.03.2025. <https://www.kommersant.ru/doc/5523445?ysclid=ldmeo6nzc596767727>
- “Russia, Kazakhstan and Turkmenistan create INSTC joint venture.” RailFreight. Erişim 18.03.2025. <https://www.railfreight.com/railfreight/2024/02/28/russia-kazakhstan-and-turkmenistan-create-instc-joint-venture/?gdpr=deny>
- Samofalova, Olga. “Tri Priçiny Dlya Sozdaniya Troystvennogo Gazovogo Soyuza.” Vzglyad. Erişim 18.03.2025. <https://vz.ru/economy/2022/11/30/1188853.html>
- Savenkova, Darya & Vasiliy Milkin. “Kazahstan Naçal İspol’zovat’ Al’ternativnye Marşruty Eksporta Nefti.” Vedomosti. Erişim 18.03.2025. <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2022/10/20/946590-kazahstan-alternativnie-marshruti>
- Shegirbaev, O. “Kazahstansko-Rossiyskie Otnosheniya V Svete Sanktsionnogo Davlenija Zapada.” *Rossija i novye gosudarstva Evrazii* I/LVIII (2023): 81-91.
- Smith, Jeremy. “The Transformation of Soviet Republic Borders to International Borders: Competing Concepts of the Kazakhstan-Russia Border.” *Journal of Borderlands Studies* 32/1 (2016): 91-104.
- Somuncuoğlu, Anar. “Kazakistan-Rusya İlişkilerinde Coğrafi Tahayyüller.” *Gazi Türkiyat* 19 (2016): 95-121.
- Sorbello, Paolo. “Former Russian President Questions Kazakhstan’s Sovereignty.” The Diplomat. Erişim 18.03.2025. <https://thediplomat.com/2022/08/former-russian-president-questions-kazakhstans-sovereignty/>

- Stevens, Christopher A. "Russia–Kazakhstan Relations in the Early Post-Soviet Era: Explaining the Roots of Cooperation." *Europe-Asia Studies* 72/7 (2020): 1153-1185.
- Sultanov, B. "Kazahstano-Rossyskie Otnosheniya Vo Vneşney Politike Prezidenta K.-Zh. Tokaeva." *Rossiya i novye gosudarstva Evrazii* II/HLVII (2020): 58-68.
- Syzdykbaev, Azamat. "Rasshirit' nefteprovod Atyrau-Kenkiyak-Kumkol' planiruyut v Kazahstane." *Inform.kz*. Erişim 18.03.2025. https://www.inform.kz/ru/rasshirit-nefteprovod-atyrau-kenkiyak-kumkol-planiruyut-v-kazahstane_a3935327
- "Tokaev Zayavil O Neobhodimosti Diversifikatsii Postavok Kazahstanskoy Nefti." TASS. Erişim 18.03.2025. <https://tass.ru/ekonomika/15148561>
- "Tokaev Zayavil O Nepriznanii DNR i LNR." Ria Novosti. Erişim 18.03.2025. <https://ria.ru/20220618/politika-1796372429.html?ysclid=ldjoioxhjm945577832>
- Umarov, Temur. "Sud'ba mnogovektornosti. Çem Kazahstan zaplatit Rossii za podderjku." Carnegie Endowment for International Peace. Erişim 18.03.2025. <https://carnegieendowment.org/posts/2022/01/will-russias-intervention-in-kazakhstan-come-at-a-price?lang=ru>
- "V Dume nazvali vyzovom slova Tokayeva o DNR i LNR v prisutstvii Putina." Erişim 25.05.2025, <https://www.mk.ru/politics/2022/06/18/v-dume-nazvali-vyzovom-slova-tokaeva-o-dnr-i-lnr-v-prisutstvii-putina.html>
- Zabortseva, Yelena Nikolayevna. *Russia's Relations with Kazakhstan: Rethinking Ex-Soviet Transitions in the Emerging World System*. New York: Routledge, 2016.
- Zhuravlev, Konstantin. "Strategičeskie soyuzniki: o çyom govorit vizit prezidenta Kazahstana v Moskvu." *Gazetu.Ru*. Erişim 18.03.2025. <https://www.gazeta.ru/politics/2022/11/30/15861319.shtml>
- Ziyadullayev, Nabi. "Stranı Tsentralnoy Azii Na Puti K İntegratsii." *Nezavisimaya Gazeta*. Erişim 18.03.2025. https://www.ng.ru/courier/2018-09-16/11_7311_integrat.html
- Zubarev, Dmitri. "Putin: V Kazakistane İspolzovalis Maydannıye Tehnologii." *Vzglyad*. Erişim 18.03.2025. <https://vz.ru/news/2022/1/10/1138001.html>

